

Azərbaycan Respublikasının Elm və Təhsil Nazirliyi
Azərbaycan Texniki Universiteti

Əlyazma hüququnda

Nəqliyyat fakültəsi

İstiqamətin şifri və adı: 060623- Nəqliyyatda daşımaların və idarəetmənin təşkili
mühəndisliyi

İxtisaslaşma: Logistika və Nəqliyyat (Sabah)

Ayvazov Gəray Tahir oğlu

İsrafilov Cavid Fazil oğlu

Əliyev Nursevər Malik oğlu

Musayev Elmin Rəfail oğlu

Muradzadə Nemət Mehman oğlu

**TAKSİ SÜRÜCÜLƏRİNİN İXTİSASARTIRMA İSTİQAMƏTİ ÜÇÜN
SƏRNIŞIN TƏLƏBİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ**

M A G İ S T R D İ S S E R T A S İ Y A S I

Elmi rəhbər:

m.ü.f.d., dosent Allahverdiyev R.Ə.

STRIKEPLAGIARISM

BAKI – 2024

MÜNDƏRİCAT

İŞİN ÜMUMİ XARAKTERİSTİKASI	3
GİRİŞ	6
I FƏSİL. “Taksi fəaliyyəti” haqqında ədəbiyyatların xülasəsi.....	10
1.1. Taksi fəaliyyətinin təşkili.....	10
1.2. Taksi xidməti göstərmək üçün sürücüyə qoyulan əsas tələblər.....	14
1.3. Sürücülərin bacarıqlarına qoyulan tələblər.....	21
II FƏSİL. Taksi fəaliyyəti bazarının tənzimlənməsi.....	29
2.1 Dünya ölkələrində istifadə olunan taksilər.....	29
2.2. Taksi səyahəti üçün hazırlanmış mobil tətbiqlərdəki proses modellər: sərnişinlərə nəzarət və yeni model baxımından çatışmazlıqlar, təkliflər.....	39
2.3. Taksi xidməti bazarının tənzimlənməsi sahəsində beynəlxalq təcrübə..	46
III FƏSİL . Taksi sürüclərinin ixtisas artırılması üçün sərnişin tələbinin qiymətləndirilməsi.....	55
3.1. Bakı şəhərində taksi xidmətləri bazarının mövcud vəziyyəti və problemlər.....	55
3.2. Taksi fəaliyyətinin sərnişinlər tərəfindən qiymətləndirilməsi	60
NƏTİCƏ	71
İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT	72

İŞİN ÜMUMİ XARAKTERİSTİKASI

Mövzunun aktuallığı. Müasir dövrdə iqtisadiyyatın dirçəlişi və onun nəticəsi olaraq insanların sosial həyat səviyyəsinin sürətlə inkişafını təmin edən mühüm amillərdən biri kimi səciyyələndirilə biləcək taksi fəaliyyəti özündə bir sıra yeniliklər yaradır. Belə yeniliklər sırasına konkret marşrutların təsərrüfat əhəmiyyəti, yol hərəkətinin təşkili, tənzimlənməsi və təhlükəsizliyi, ekoloji və ətraf mühitin mühafizəsi, marşrutların iqtisadi səmərəliliyi məsələləri və s. aid edilə bilər.

Taksi müəyyən ödəniş müqabilində sənişin daşıyan xüsusi dizayn edilmiş nəqliyyat vasitəsidir və ümumiyyətlə şəhər daxilində qısa məsafələrə tez və rahat səyahət etmək istəyən, insanlar tərəfindən istifadə olunur. Taksi müştərilərinə rahat və etibarlı nəqliyyat təmin etmək üçün 7/24 xidmət göstərir. . Taksi xidməti ümumiyyətlə şəhərdaxili və ya şəhər xaricində nəqliyyat üçün istifadə olunur. Tez-tez şəhərlərdə, hava limanlarında, avtobus dayanacaqlarında və turizm bölgələrində geniş istifadə olunur.

Taksi şəhər və şəhərlərarası səyahətlərdə istifadə edilən şəxsi nəqliyyat vasitəsidir və burada qiymətlər qət edilən məsafəyə uyğun olaraq taksimetr tərəfindən müəyyən edilir. Taksi sürücüləri ümumiyyətlə müəyyən bir taksi dayanacağında işləyirlər.

Bir müddət taksi kimi xidmət edən, lakin sonradan satışa çıxarılan avtomobillərə “taksi buraxılışları” deyilir. Onların model illəri ümumiyyətlə yeni olsa da, yürüşləri yüksəkdir. Üstəlik, onların qiymətləri bir çox avtomobillərdən aşağı olur. Bu növ nəqliyyat vasitəsinə alacaq şəxs; Taksi sürərkən avtomobilin nə qədər köhnəldiyinə diqqət yetirməli, təhlükəsizlik avadanlığını yoxlamalı, trim səs-küyünü və hərəkət mexanizmini yoxlamalıdır.

Taksi fəaliyyətinin üstünlüklərini vaxt, rahatlıq və rahatlıq baxımından imtiyazlı nəqliyyat vasitəsi olan taksilər ictimai nəqliyyatın qeyri-kafi olduğu yerlərdə ciddi rahatlıq yaradır. Təcili olaraq harasa getməli olduğumuz zaman ,taksilər işə düşür və bizim məhdud vaxtımızı ictimai nəqliyyatı və ya tıxacda, gözləmək üçün sərf etməyimizə mane olur.

Tədqiqatın məqsədi. Tədqiqatın əsas məqsədi Bakı şəhərində mövcud olan taksi fəaliyyətində problemlərin həll edilməsi, o cümlədən sürücülərin marifləndirilməsi, sərnişin tələbinə riayət edilməsi, xüsusilə pik saatlarında şəhərin gündəlik həyat ahənginə mənfi təsir göstərən tıxaclarda səmərəli üsulların seçilməsi, ümumilikdə paytaxtın nəqliyyat sisteminin inkişafının və səmərəli işinin təşkil edilməsi istiqamətində bir sıra mühüm tədbirlər həyata keçirilməsi üçün dünyada müasir sistem və metodologiyalar olaraq qəbul edilən təkliflər və həll yollarının müəyyənləşdirilməsi təşkil edir. Bu məqsədlərə nail olunması üçün bir sıra müasir təkliflər hazırlanaraq, onların üstünlükləri izah edilmiş və tətbiqinin zəruriliyi əsaslandırılmışdır.

Eyni zamanda, bu sahədə əldə olunmuş müsbət nəticələrin effektivliyinin artırılması, nəqliyyatın hərəkətinin tənzimlənməsi, sərnişin daşıma marşrutlarının optimallaşdırılması və idarə olunmasının müasir tələblərə uyğun qurulması, ümumilikdə ən müasir texnologiyalar tətbiq etməklə taksi fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsini təmin edəcək konkret, real və faktiki şəraitə uyğun həll yolları irəli sürülmüşdür.

Həmçinin, Dissertasiya işinin əsas məqsədi taksi fəaliyyətinə artan sərnişin tələbatının təmin edilməsi, dayanıqlı nəqliyyat sisteminin yaradılması, taksi fəaliyyətilə sərnişindaşıma ehtiyaclarının təmin olunması, şəhərin sərnişindaşıma potensialının artırılması, nəqliyyat xidmətlərinin keyfiyyətinin artırılması, sərnişin daşımalarında nəqliyyat xərclərinin azaldılması yolu ilə ölkənin yüksək sosial-iqtisadi inkişafının təmin olunmasından ibarətdir.

Tədqiqatın predmeti və obyektı. Tədqiqatın predmeti Bakı şəhəri ərazisində “Taksi fəaliyyəti” konsepsiyasının tətbiqinin əsaslandırılması, inkişaf etdirilməsi və təhlükəsiz şəkildə sərnişindaşıma mühitinin yaradılmasından ibarətdir. Tədqiqatın obyektı kimi, Bakı şəhərinin taksi fəaliyyəti və sərnişin tələbi seçilmişdir.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Taksi fəaliyyətində şəhər nəqliyyat sisteminin təşkilini təkmilləşdirmək məqsədi ilə ixtisaslı sürücü konsepsiyasının tətbiqinin elmi-praktiki cəhətdən əsaslandırılması ilə taksi sürücülərinin fəaliyyətinin araşdırılmasıdır.

Tədqiqatın təcrübi əhəmiyyəti. Taksi fəaliyyətinin əhəmiyyəti, bütün dünyada artan taksi istifadəsi və bunun yaratdığı ekoloji, iqtisadi və sosial problemlərə baxmayaraq daha da artmış, taksi istifadəçiləri qarşısında ən mühüm seçim olaraq sürətli, komfortlu, təhlükəsiz, və cəmiyyətin hər seqmenti tərəfindən istifadə oluna biləcək xüsusiyyətdə daşıma sistemlərinin inkişaf etdirilməsi və bu sistemlərin istifadəsinə xüsusi diqqət yetirilməsi əsas nəqliyyat planlaşdırma hədəfləri arasında yer almışdır.

İşin strukturu və həcmi. Bakı şəhərində “Taksi sürücülərinin ixtisas artırma istiqamə üçün sərnişin tələbinin qiymətləndirilməsi” tətbiqi məqsədi ilə seçilmiş dissertasiya işi ümumilikdə 3 fəsildən ibarət olub, nəticə və istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı ilə birlikdə 81 komyuter vərəqi həcmindədir.

GİRİŞ

Taksi fəaliyyəti müasir şəhər həyatının mühüm tərkib hissəsidir və nəqliyyat sisteminin əvəzolunmaz bir elementidir. Taksi sürücüləri isə bu xidmətin əsas icraçıları olaraq, şəhərin müxtəlif nöqtələrinə rahat və sürətli çatmağımızı təmin edirlər. Onların fəaliyyəti, həm iqtisadi, həm də sosial baxımdan böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Ənənəvi olaraq, taksi sürücüləri sərnişinləri istədikləri məntəqədən götürərək, müəyyən edilmiş ünvana çatdırmaqla məşğuldurlar. Bu xidmətin əsas üstünlüklərindən biri, sərnişinlərin hər hansısa xüsusi bir vaxt cədvəlinə bağlı olmadan, istədikləri zaman və yerə asanlıqla gedə bilmələridir. Taksi sürücüləri, adətən, şəhərin coğrafiyasını və yollarını yaxşı tanıyan peşəkarlardır ki, bu da sərnişinlərə daha səmərəli və qısa marşrutlar təklif etməyə imkan verir.

Son illərdə texnologiyanın inkişafı ilə əlaqədar olaraq, taksi xidmətlərinin idarə edilməsi və sifarişləri də dəyişmişdir. Mobil tətbiqlər vasitəsilə taksi sifarişləri etmək mümkün olmuşdur ki, bu da həm sərnişinlər, həm də sürücülər üçün əlavə rahatlıq və üstünlüklər yaratmışdır. Bu tətbiqlər vasitəsilə sərnişinlərə ən yaxın taksi tapmaq, sürücünün kimliyini və avtomobilin vəziyyətini yoxlamaq, gediş haqqını öncədən hesablamaq kimi imkanlar təqdim olunur. Sürücülər isə, bu tətbiqlər vasitəsilə daha çox sifariş qəbul edə və gəlirlərini artırma imkanına sahib olurlar.

Taksi fəaliyyəti həm də şəhər iqtisadiyyatının inkişafına böyük töhfə verir. Bu sahə, işsizliyin azaldılmasına və şəhər büdcəsinə vergi gəlirlərinin artmasına səbəb olur. Taksi sürücüləri, bir çox hallarda, öz bizneslərini idarə edən fərdi sahibkarlar kimi fəaliyyət göstərirlər və bu da onlara müstəqil işləmək və öz iş vaxtlarını planlaşdırmaq imkanı yaradır.

Sosial baxımdan isə, taksi sürücüləri şəhər həyatının və mədəniyyətinin bir hissəsini təşkil edirlər. Onlar, şəhəri ilk dəfə ziyarət edən turistlər üçün bələdçi rolunu oynayaraq, yerli mədəniyyət və görməli yerlər haqqında məlumat verirlər. Bu baxımdan, taksi sürücüləri yalnız nəqliyyat xidməti göstərmək deyil, həm də şəhərin turizm potensialını artırmaqda mühüm rol oynayırlar.

Bununla belə, taksi sürücülərinin qarşılaşdığı çətinliklər və problemlər də mövcuddur. Uzun iş saatları, stresli iş şəraiti, tıxaclar və təhlükəsizlik məsələləri onların işini çətinləşdirən amillərdir. Bəzi hallarda, sənişinlərlə yaşanan anlaşmazlıqlar və ya təhlükəli vəziyyətlər də bu peşənin riskləri arasındadır. Bu səbəbdən, taksi sürücülərinin iş şəraitinin yaxşılaşdırılması və onların hüquqlarının qorunması üçün müvafiq qanunvericilik və nəzarət mexanizmlərinin mövcudluğu vacibdir.

Ümumilikdə, taksi fəaliyyəti müasir şəhər nəqliyyat sisteminin vacib və əvəzolunmaz bir hissəsidir. Taksi sürücüləri isə bu sistemin əsas təməl daşlarından biri olaraq, cəmiyyətin hərəkətliliyini və rahatlığını təmin edirlər. Gələcəkdə, texnologiyanın daha da inkişafı ilə bu sahədə yeniliklərin və inkişafın olacağı gözlənilir ki, bu da taksi xidmətlərinin keyfiyyətini və əlçatanlığını artıracaq.

İctimai nəqliyyatdan daha bahalı olsa da, əksər şəhərlərdə hərəkət edərkən taksilər ən çox üstünlük verilən nəqliyyat vasitəsidir. Dünyanın hər yerində insanların rahat, çevik və tələssiz olduqları üçün istifadə etməyə üstünlük verdiyi məşhur taksi növləri var. Əvvəllər insanlar küçələrdə dayanıb əllərini qaldıraraq taksi çağırırdılar. Bu səbəbdən, nəqliyyat vasitələri asanlıqla tanınmalı idi və buna görə də əksər şəhərlərdə taksiləri digər avtomobillərdən fərqləndirən vahid rəng və ya xüsusiyyət var idi. Məsələn, Londonda taksilər qara, Nyu Yorkda isə sarı rəngdədir. Ağıllı qadçetlərdəki çoxlu taksi proqramları sayəsində taksi almaq indiki vaxtda daha az tələskəndir, bunun sayəsində sadəcə toxunmaqla taksi harada olursunuzsa olun sizi tapacaq. Taksi sürmək, avtomobilin sizi A nöqtəsindən B nöqtəsinə daha az səyahət vaxtı ilə aparması lüksündən həzz almağa imkan verir, çünki sürücülər ən sürətli marşrutları bilirlər. Bundan əlavə, onlar sizi dayanacaqda qoyan avtobuslardan fərqli olaraq sizi təyinat yerinizin astanasında düşürür və beləliklə də getdiyiniz yerə yolunuzu tapmağa məcbur olurlar. Dünyanın müxtəlif şəhərlərində istifadə olunan taksilərə aşağıda qeyd olunanları misal göstərə bilərik.

Texnologiyanın sürətlə inkişaf etməsi ilə taksi sektoru daha da rəqəmsallaşacaq. Avtonom (özünü idarə edən) taksilərin istifadəyə verilməsi ilə bağlı ciddi addımlar

atılır. Bu texnologiya sənişinlərin daha təhlükəsiz və səmərəli daşınmasını təmin edəcək. Elektrikli nəqliyyat vasitələrinin istifadəsi isə ekoloji təsirləri azaldaraq şəhər havasını təmiz saxlayacaq.

Eyni zamanda, fərdi taksi xidmətlərinin sosial ədalət prinsipinə uyğun olaraq daha əlçatan olması üçün yeni təşəbbüslər həyata keçirilir. Məsələn, əlilliyi olan şəxslər üçün xüsusi avadanlıqlarla təchiz olunmuş taksilərin istifadəsi artırılacaq.

Bütün bu yeniliklər taksi sektorunun inkişafına böyük təkan verəcək və şəhər nəqliyyat sistemində mühüm irəliləyişlərə səbəb olacaq.

Gələcəkdə taksi xidmətlərinin daha da fərdiləşdirilməsi və müxtəlif model variantlarının təqdim edilməsi gözlənilir. Paylaşılan taksilər (carpooling) konsepsiyası geniş yayılmaqda davam edir ki, bu da həm iqtisadi, həm də ekoloji baxımdan faydalıdır. Sənişinlər eyni marşrut üzrə bir taksini paylaşaraq, nəqliyyat xərclərini və karbon izini azalda bilərlər.

Taksi sürücülərinin peşəkar inkişafı və təlim proqramları da vacib məsələlərdən biridir. Sürücülərin müştəri xidməti, təhlükəsizlik və şəhər mədəniyyəti mövzularında müntəzəm olaraq təlim keçmələri onların xidmət keyfiyyətini artıracaq. Bu təlimlər, həm də sürücülərin streslə daha yaxşı mübarizə aparmalarına və iş şəraitlərinin yaxşılaşdırılmasına kömək edəcək.

Qlobal taksi sektorunda beynəlxalq əməkdaşlıq və standartların tətbiqi də diqqət mərkəzindədir. Bu, xüsusilə beynəlxalq turistlərin ehtiyaclarına uyğun xidmətlərin təqdim edilməsində və sürücülərin beynəlxalq səviyyədə tanınan sertifikatlara malik olmasında əhəmiyyətli rol oynayır. Bu yolla, hər bir şəhərdə taksi xidmətlərinin yüksək standartlara cavab verməsi təmin edilir.

Bu əlavə məlumatlar taksi fəaliyyəti və onun müasir şəhər həyatında oynadığı rolu daha ətraflı izah edir.

Taksi şəhər və şəhərlərarası səyahətlərdə istifadə edilən şəxsi nəqliyyat vasitəsidir və burada qiymətlər qət edilən məsafəyə uyğun olaraq taksimetr tərəfindən müəyyən edilir. Taksi sürücüləri ümumiyyətlə müəyyən bir taksi dayanacağında işləyirlər. Qanunsuz taksi işlədənlərə pırat taksi sürücüləri deyirlər.

Xüsusilə taksilər; Turizm zonalari, avtovağzallar və hava limanları kimi insanların sıx olduğu yerlərdə daha çox tapılır.

Bir müddət taksi kimi xidmət edən, lakin sonradan satışa çıxarılan avtomobillərə “taksi buraxılışları” deyilir. Onların model illəri ümumiyyətlə yeni olsa da, yürüşləri yüksəkdir. Üstəlik, onların qiymətləri bir çox avtomobillərdən aşağı olur.

Bu növ nəqliyyat vasitəsini alacaq şəxs; Taksi sürərkən avtomobilin nə qədər köhnəldiyinə diqqət yetirməli, təhlükəsizlik avadanlığını yoxlamalı, trim səs-küyünü və hərəkət mexanizmini yoxlamalıdır.

I FƏSİL. “Taksi fəaliyyəti” HAQQINDA ƏDƏBİYYATLARIN XÜLASƏSİ

1.1 Taksi fəaliyyətinin təşkili

Taksi ödənişli sərnişin daşıyan kommersiya vasitəsidir. Taksi müəyyən ödəniş müqabilində sərnişin daşıyan xüsusi dizayn edilmiş nəqliyyat vasitəsidir və ümumiyyətlə şəhər daxilində qısa məsafələrə tez və rahat səyahət etmək istəyən, insanlar tərəfindən istifadə olunur. Taksi müştərilərinə rahat və etibarlı nəqliyyat təmin etmək üçün 7/24 xidmət göstərir. . Taksi xidməti ümumiyyətlə şəhərdaxili və ya şəhər xaricində nəqliyyat üçün istifadə olunur. Tez-tez şəhərlərdə, hava limanlarında, avtobus dayanacaqlarında və turizm bölgələrində geniş istifadə olunur.

Taksi şəhər və şəhərlərarası səyahətlərdə istifadə edilən şəxsi nəqliyyat vasitəsidir və burada qiymətlər qət edilən məsafəyə uyğun olaraq taksimetr tərəfindən müəyyən edilir. Taksi sürücüləri ümumiyyətlə müəyyən bir taksi dayanacağında işləyirlər. Qanunsuz taksi işlədənlərə pirat taksi sürücüləri deyirlər.

Xüsusilə taksilər; Turizm zonaları, avtovağzallar və hava limanları kimi insanların sıx olduğu yerlərdə daha çox tapılır.

Bir müddət taksi kimi xidmət edən, lakin sonradan satışa çıxarılan avtomobillərə “taksi buraxılışları” deyilir. Onların model illəri ümumiyyətlə yeni olsa da, yürüşləri yüksəkdir. Üstəlik, onların qiymətləri bir çox avtomobillərdən aşağı olur.

Bu növ nəqliyyat vasitəsinə alacaq şəxs; Taksi sürərkən avtomobilin nə qədər köhnəldiyinə diqqət yetirməli, təhlükəsizlik avadanlığını yoxlamalı, trim səs-küyünü və hərəkət mexanizmini yoxlamalıdır. (*Корошенко, Шупилов.сəh (16)*)

Seçdiyiniz taksinin pirat olmadığına və kifayət qədər etibarlı olmasına diqqət etməli və tanınmış taksi dayanacaqlarını seçməlisiniz. tamam; Yüksək səviyyəli təhlükəsizlik, rahatlıq və keyfiyyət meyarlarına cavab verən taksiləri necə tapırsınız? Taksi ilə səyahət edərkən bilməli olduğunuz şeylər bunlardır:

1. Əgər işiniz təcili deyilsə və vaxtınız varsa, taksi dayanacağının saytına baxın. Onların kifayət qədər korporativ olub olmadığını yoxlayın. Qısa araşdırma ilə həmin taksi dayanacağı ilə bağlı irad və şikayətləri də tapa bilərsiniz.

2. Taksinin rənginə və görünüşünə baxın. Şübhəli bir şey varmı? Bu suala cavab axtarın.
3. Taksinin üzərində telefon nömrəsi, dövlət nömrə nişanı və dayanacaq məlumatı oxunaqlı şəkildə yazılıbmı? Bunu yoxlayın. Beləliklə; Taksinin əlaqə məlumatlarını, aid olduğu dayanacağı və nömrəsini bilməklə hərəkət edəcəksiniz.
4. Bundan başqa; Taksi ilə səyahət edərkən bilməli olduğunuz başqa bir şey, təyinatınıza az və ya çox nəzarət etməkdir. Bu, taksi sürücüsünə ünvanı düzgün təsvir etməyiniz üçün vacibdir. Əgər kifayət qədər məlumatınız yoxdursa, təlimatları qeyd edin. Həmçinin Xəritədə onun yerini axtarın və onu telefonunuzda saxlayın ki, ona asanlıqla daxil olasınız. Gedəcəyiniz yerə qədər olan məsafəni kilometrərlə bilmək sizə ödəyəcəyiniz orta məbləğ haqqında da fikir verəcəkdir.
5. Taksiyə minəndə sürücüdən vizit kartını istəyin və onu özünüzlə saxlayın. Avtomobildən düşəndən sonra avtomobildə pul və ya əşyaların qaldığını bilsəniz, taksi sürücüsünə rahatlıqla yaxınlaşaraq probleminizi həll edə bilərsiniz.
6. Baqajınız varmı? Əgər belədirsə, nəzərə alın ki, taksilər əlavə rüsum tələb edə bilər. Baqajın miqdarı hər taksidə dəyişir. Əşyalarınız baqajı göstərilən çəkiddən artıq doldurarsa, əlavə rüsum tutula bilər. Odur ki, səfərdən əvvəl ,taksi sürücüsü ilə bu vəziyyəti müzakirə edərək baqajla bağlı razılığa gələ bilərsiniz.
7. Taksimetrin açılış haqqı taksi işə düşəndən başlayır.
8. Tələb olunan ödəniş terminal, magistral və körpü girişlərində müştəridən alınır. Bu, səfərin sonunda ödəyəcəyiniz ümumi qiymətə ,əlavə olunur. Bu detalı da unutmayın.
9. Həmçinin rüsum ödəyərkən diqqətli olun. Gecə taksiyə minirsinizsə, taksi sürücüsündən xahiş edin ki, ödəniş edərkən ətraf işıqlı olsunlar. Taksilərdə pul axını əsasən sürətlidir. Lakin bu hissədə tədbir görmək, verilən və alınan pullardan xəbərdar olmaq son dərəcə vacib sayılır.

Taksi növləri aşağıdakılardır:

1. Motosiklet taksisi,
2. Hibrid taksi,
3. Velosiped taksisi,

4. Su taksisi,

5. Heyvanlar üçün taksi,

Taksinin üstünlükləri:

Vaxt, rahatlıq və rahatlıq baxımından imtiyazlı nəqliyyat vasitəsi olan taksilər ictimai nəqliyyatın qeyri-kafi olduğu yerlərdə ciddi rahatlıq yaradır. Təcili olaraq harasa getməli olduğumuz zaman, taksilər işə düşür və bizim məhdud vaxtımızı ictimai nəqliyyatı və ya tıxacda, gözləmək üçün sərf etməyimizə mane olur.

Taksi ilə səyahətin üstünlükləri; Zamanlama, rahatlıq və təhlükəsizlik kimi məsələlərdə özünü göstərir. 'Mən təcili orada olmalıyam. 'İctimai nəqliyyatda vaxt itirə bilmərəm' deyərək düşündüyünüzə, bir neçə nəqliyyat vasitəsini dəyişdirməyi düşündüyünüzə, yolda qapalı qaldığınız zaman və buna bənzər sürpriz vəziyyətlərdə sizə taksilər gəlir. Şübhəsiz; Taksidən istifadə etmək ən eksklüziv və prestijli nəqliyyat alternativlərindən biridir. Taksilər urbanizasiyanın mühüm komponentlərindən biridir; Daşımamı vaxtında, tez və təhlükəsiz şəkildə təmin etdikdə sənişinlərin rahatlığını ön planda tutduğu üçün üstünlük verilir. Xüsusilə böyük şəhərlərdə taksidən istifadə nisbətinin daha yüksək olduğu nəzərə çarpır. Bir çox bölgələrdə həm yerli sakinlər, həm də işgüzar səfərlər və ya turistik səfərlər üçün şəhərə yeni gələnlər daha praktik nəqliyyat üçün taksilərə müraciət edirlər.

Rahatlığını və vaxtında olmasını düşünənlərin vazkeçilməz olduğu taksilər sıxlıqdan və nəqliyyatdan əziyyət çəkmək istəməyənlərin diqqət mərkəzinə çevrilir. Çox geniş müştəri bazasına malik olan və gündən-günə böyüyən taksilər urbanizasiyanın gətirdiyi trafik dövryyəsinə problem olaraq aradan qaldırır və müştərilərinə imtiyazlı səyahət təcrübəsinin qapısını açır. Şəhərlərarası daşımalarda mühüm rol oynayan taksilərin üstünlükləri saysız-hesabsızdır.

Taksilər böyük şəhərlərdə artan əhalinin nəqliyyat tələblərinə yüksək komfortla cavab verir; Müştəriyə axtardığı rahatlığı və güvəni təqdim edə bildiyi dərəcədə uğurlu olmaqla, nəqliyyat sektorunun sevimlisinə çevrilir.

Bu istiqamətdə; Taksi ilə səyahət etməyin üstünlükləri arasında aşağıdakıları qeyd edə bilərik:

1. Daşımada vaxt problemini aradan qaldırır. Rahatlığınızı pozmadan, getməyi planlaşdırdığınız yerə tez və təhlükəsiz çatmağa imkan verir.
2. Siz ağır trafiklə məşğul olmaq və özünüzü stresə salmaq məcburiyyətində deyilsiniz.
3. Taksi ilə şəhərlərarası məsafələri asanlıqla qət edə bilərsiniz və uzun səfərlərin ictimai nəqliyyatla gətirə biləcəyi bəlalardan qorunursuz
4. Hava limanı üçün taksi transferi xidmətini seçdiyiniz zaman; istədiyiniz digər ünvandan hava limanına, yaxud hava limanından istədiyiniz nöqtəyə asanlıqla çata bilərsiniz
5. Və həmçinin; Taksi ilə səyahət etməyin üstünlükləri də fiziki və zehni hesab edilə bilər. Şəxsi nəqliyyat vasitəsi kimi taksilər həm də səyahət zamanı yorulmağınızın və ya zehni olaraq yorulmağınızın qarşısını alır.

Misal üçün; İctimai nəqliyyata minəndə oturacaq tapa bilmirsən və uzun müddət ayaq üstə səyahət etmək məcburiyyətində qalırsınız, izdihamın səs-küyünə dözməli olursunuz, sıxlıqlı nəqliyyat vasitəsi ilə gedərkən xəstəliklərə yoluxa bilərsiniz. Bütün bunlar yorğunluq, stress, aşağı enerji, baş ağrısı kimi şikayətlərə səbəb olur.

Taksi ilə səyahət etməyin üstünlükləri sayəsində bütün bunlardan qurtula bilərsiniz.

Taksimetr haqqında bilmək lazım olanlar:

Bəzi sərnişinlər “taksometri işə salmamaq” deyərək taksi sürücüsünə razılaşma yolu ilə gediş haqqı təklif edə bilərlər. Ora getmək nə qədərdir? “Ora getmək nə qədər vaxta başa gələcək?” kimi suallar verməklə əvvəlcədən razılığa gəlmək istəyir. Ancaq bunun yanlış davranış olduğunu bilmək lazımdır. İstənilən şəraitdə taksimetrin işə salınması həm sərnişinlər, həm də sürücülər üçün vacibdir. Taksimetrin işə salınmamasını tələb etsəniz belə, sürücü mütləq bu tələbi qəbul etməməlidir. Əgər belə bir müraciət etmədiyiniz halda sürücü taksimetri yandırmaq istəmirsə, siz həmin taksiyə minməməlisiniz. Belə olan halda taksi sürücüləri sizdən daha çox nəqliyyat xərcləri tələb edə bilər.

Marşrutun dəyişdirilməsi ilə əlaqədar; Siz ödəniləcək məbləğdən az ödəmək istəyirsiniz, lakin taksi sürücüsü daha çox tələb edə bilər. Əgər belə bir şey yaşamaq

istəmirsinizsə, bunu taksı ilə səyahət edərkən bilməli olduğunuz şeylər siyahısına əlavə edin və unutmayın ki taksimetr səfərin əvvəlində işə salınmalıdır.

Taksi xüsusiyyətləri aşağıdakılardır:

- **Ödənişli Xidmət:** Taksi xidməti müəyyən ödəniş qarşılığında təklif olunan xidmətdir. Gediş haqqı məsafə, müddət və ya sabit tariflərlə müəyyən edilə bilər.
- **Lisenzialı və Səlahiyyətli Sürücülər:** Taksi sürücüləri adətən müəyyən təlimlərdən keçirlər və müvafiq orqanlar tərəfindən lisenziya alırlar. Bu, təhlükəsizliyi və xidmət keyfiyyətini təmin etmək üçün edilir.
- **24 Saat Xidmət:** Bir çox şəhərlərdə 24 saat taksi xidməti mövcuddur. Fövqəladə hallarda və ya gecə gec saatlarda nəqliyyatın təmin edilməsi üçün əlverişlidir.
- **Sərnişin Təhlükəsizliyi:** Taksilərdə sərnişin təhlükəsizliyi vacibdir. Buna görə də avtomobillər müəyyən təhlükəsizlik standartlarına uyğun olmalıdır.

Taksidən necə istifadə etməliyik?

- **Küçədən axtarmaq:** Küçədən boş taksi çağırmaq mümkündür. Taksi boş olanda onun üzərində "BOŞ" işarəsi olacaq. (*M., Транспорт, (2009).*)

1.2. Taksi xidməti göstərmək üçün sürücüyə qoyulan əsas tələblər

Sürücüyə qarşı olan tibbi tələblər

Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin 13 dekabr 2012-ci il tarixli 46 sayılı “İcbari tibbi müayinələrin təkmilləşdirilməsi barədə” Qərarına əsasən, taksi fəaliyyəti ilə məşğul olanların icbari tibbi müayinələrin keçirilməsi tələb olunan işlərin siyahısına daxildir. Bu Qərara görə taksi sürücülərinin görmə dəqiqliyi korreksiya ilə bir gözdə 0,8, digərində 0,4, həmçinin yaxındangörmə və uzaqdangörmə korreksiyası 8,0 D, təmas linzaları, astigmatizm 3,0 D (sfera və silindrik 8,0 D artıq olmamaqla), gözlər arasında linzaların qüvvə fərqi 3,0 D-dən artıq olmamalıdır.

Sürücüyə qarşı qoyulan peşəkar tələblər

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2009-cu il 17 sentyabrda verilmiş 141 sayılı qərarı ilə təsdiqlənən “Avtomobil nəqliyyatı ilə sərnişin və baqaj

daşınması qaydaları”nın 3-cü bölməsinin tələbinə görə, taksi minik avtomobilləri vasitəsi ilə sərnişin daşımalarına “B” və ya “BE” kateqoriyalarına əsasən nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququnu özündə əks etdirən sürücülük vəsiqəsinə malik , yaşı 19-dan az olmayan və nəqliyyat vasitələrini idarə etmək təcrübəsi bir ildən az olmayan şəxslər buraxılır. Sərnişin daşımalarını həyata keçirən sürücüdə aşağıda göstərilmiş sənədlər mütləq olmalıdır: («Avtomobil nəqliyyatı haqqında» AR Qanunu. 01.04.2008.)

- nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququnu təsdiqləyən sürücülük vəsiqəsi;
- avtonəqliyyat vasitəsinin qeydiyyatı haqqında şəhadətnamə;
- nəqliyyat növünün qanunla müəyyən edilən hallarda dövlət texniki baxışından keçməsi haqqında sənəd;
- qanunla müəyyən edilən formada olan yol vərəqəsi;
- avtomobil sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası və sərnişin daşımalarını reallaşdıran nəqliyyat növləri ilə daşınan sərnişinlərin (şəhərdaxili və ya qəsəbədaxili xidmət göstərilən sərnişinlər istisna sayılmaqla) fərdi qəza sığortası müqaviləsinin “İcbari sığortalar haqqında” Qanuna əsasən bağlanmasını özündə əks etdirən icbari sığorta şəhadətnaməsi;
- icarə müqaviləsi, etibarnamə (sürücü avtonəqliyyat vasitəsinin sahibi olmadıqda)
- nəqliyyat növünə verilmiş lisenziya kartı;

Taksi fəaliyyətində istifadə edilən avtomobillə qarşı olan tələblər

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2009-cu il 17 sentyabrda verilən 141 nömrəli qərarı ilə təsdiqlənən “Avtomobil nəqliyyatı ilə sərnişin və baqaj daşınması Qaydaları”na əsasən, taksi minik avtomobili xüsusi tanınma göstəriciləri və taksometrə təmin edilmiş, sürücünün oturacaq yeri daxil olmaqla, oturacaq yerlərinin sayı doqquzdan çox olmayan avtonəqliyyat vasitəsidir. Taksometr taksi minik avtomobili üçün nəzərdə tutulub. Avtomobilin işinin maliyyə və çatdırılma göstəricilərinin hesabatının aparılmasını, gediş haqqının ölçülməsi və gediş haqqının məbləği haqqında sərnişinə məlumatın verilməsini təmin edən xüsusi ölçü cihazıdır.

Bu qaydanın ikinci bölməsinin tələbinə görə, taksi avtomobili “Taksi” tanınma nişanları ilə nəqliyyat vasitəsinin damında uyğun fənərlə, sağ və sol qapılarda şahmat qaydasında yerləşdirilmiş damalarla təchiz olunmalı, avtomobilin salonunda taksometr, həmçinin sürücünün adı, soyadı fotosəkli və daşıyıcının (fiziki və ya hüquqi şəxs) adı, soyadı ünvanı, telefon nömrəsi göstərilən məlumat lövhəsi olmalıdır. Öz növbəsində, iki qapılı, fərdi konstruksiya ilə hazırlanmış, əlil insanlar üçün xüsusi avadanlıqlar quraşdırılmış, əllə idarə edilən əlil avtonəqliyyat vasitələrinin taksi avtomobilləri kimi istifadə olunmasına icazə verilmir.

Taksi vasitəsilə sərnişin daşınmasına aid olan ümumi tələblər:

- Taksi minik avtomobilləri ilə sərnişinlərin daşınması haqqının dəyəri, avtomobilin verilməsinə, minməyə, bir kilometr ödənişli gedişə və bir saat ödənişli olan boşdayanma üçün elan edilən tariflərə uyğun olaraq taksometrin göstəricisinə görə müəyyən edilir;
- Taksi avtomobilinin birdən çox sərnişin tərəfindən dayanacaqda kirayənlənməsinə ancaq növbədə birinci olan sərnişinin razılığı ilə yol verilir.
- Sifarişi gözləyən vaxt sürücü taksi avtomobilləri üçün nəzərdə tutulan “Taksilərin dayanacaq yeri” yol nişanı ilə işarələnmiş dayanacaqlardan istifadə edə bilər.
- Taksi minik avtomobilini kirayənlən şəxs razılığı əsasında sürücü digər sərnişinlərin avtomobilə yolüstü mindirilməsini reallaşdırma bilər. Bu hallarda gediş haqqının ümumi qiyməti sərnişinlər arasında onların hər birinin getdiyi məsafəyə uyğun olaraq bölüşdürülür.
- Bir taksi minik avtomobili eyni istiqamətdə hərəkət edən bir neçə sərnişin tərəfindən kirayə edildikdə və həmin sərnişinlərin getdikləri məsafə təxminən eyni olduqda, gediş haqqının ümumi dəyəri bu sərnişinlər arasında bərabər bölünür.
- Taksidə siqaretin çəkilməyinə və pəncərələrin açılmasına ancaq sərnişinin və sürücünün qarşılıqlı razılığı ilə yol verilir.

- Taksi minik avtomobili kirayələnməyən zaman damındakı “Taksi” tanınma nişanı fənəri sürücü tərəfindən yandırılmalı, taksi minik avtomobili sənişin tərəfindən kirayələndiyi zaman isə bu fənər sürücü tərəfindən söndürülməlidir.

Taksi avtomobillərində oddan təhlükəli, tezalısan, partlayıcı, zəhərli maddələr və materialların, kəsici, çirkləndirici və ya avtomobilin salonunun dərisini korlaya bilən, qablaşdırılmayan odlu silahın, heyvan və quşların (pişiklərin, ağızlığı taxılmış və qısa xalta qayıışı olan itlərin altına salınan xüsusi döşənəklərin olduğu halda, səbətdə, zənbildə, çantada xırda heyvanlar, dibi bağılı və açıq olmayan qəfəsdə quşlar istisna olmaqla) daşınmasına icaze verilmir.

Taksi xidməti göstərən sürücülərin vəzifələri:

- müvafiq qaydaya uyğun olaraq gündəlik reysdən əvvəl tibbi müayinədən keçmək;

- istifadə etdiyi avtonəqliyyat vasitəsinin qanuna uyğun müəyyən edilmiş hallarda dövlət texniki baxışdan keçməsinə, rübdə bir dəfə texniki, istismar, təhlükəsizlik və ekoloji cəhətdən tələblərə uyğunluğunun yoxlanılmasını, habelə reysqabağı yoxlanılmasını təmin etmək və avtomobili idarə edərkən onu texniki cəhətdən yaxşı vəziyyətdə saxlamaq;

- xidmət etdiyi ərazinin hüdudlarında küçələrin və əsas obyektlərin adlarını və onların yerləşdiyi yerləri, taksi avtomobilləri üçün nəzərdə tutulmuş dayanacaqların ünvanlarını, yol hərəkətinin təşkilini, tibbi yardım və polis bölmələrinin yerləşdiyi ünvanları bilmək;

- sənişin daşımının yerinə yetirilməsi üçün dayanacaqda sifariş gözləyən zaman “Taksi” tanınma nişanı fənərini yandırmaq və taksi minik avtomobilinin salonunda əyləşmək;

- avtonəqliyyat vasitəsinin salonunun və baqaj hissəsinin təmiz vəziyyətdə olmasına hər zaman nəzarət etmək, xidmət göstərdiyi zaman təmiz və səliqəli geyimdə olmaq, həmçinin sənişinlərlə və nəzarət edən şəxslərlə nəzakətli ünsiyyət etmək ;

- xidmət göstərdiyi ərazidə sənişini göstərilmiş məkana çatdırmaq;

- yol hərəkəti qaydalarına əməl edərək sifariş edilməmiş taksi minik avtomobilini gedişi həyata keçirmək istəyən və müvafiq işarə edən sərnişinin tələbi ilə saxlamaq;

- dayanacaqda sərnişinlərin bir-bir növbə ilə taksi minik avtomobilinə daxil olmasını təmin etmək;

- sərnişinə xidmətin göstərilməsini davam etdirməyə imkan verməyən nasazlıq baş verdikdə, taksometrin göstəricilərinə uyğun olaraq sərnişinlə hesablaşmaq və gedişin davam etdirilməsində ona kömək etmək;

- yol hərəkəti haqqında qaydalara riayət etməklə, sərnişinin sifariş etdiyi ünvana ən qısa marşrutla getmək;

- hərəkət yolunu yalnız sərnişinin razılığı və ya istəyi ilə dəyişmək;

- daşınma sona çatdıqda, taksometrin göstəricisinə uyğun olaraq sərnişinə gediş haqqını demək, onunla hesablaşmaq, sərnişinə qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydaya uyğun çek və ya ödəniş qəbzini təqdim etmək, baqajdakı yükləri vermək, avtomobildə sərnişinin əşyasının yaddan çıxıb qaldığı aşkar edildikdə isə onun sərnişinə qaytarılması üçün müvafiq tədbirlər görmək.

Taksi xidməti göstərən sürücülərin hüquqları:

- sərnişin tərəfindən ictimai qayda pozulduqda gedişə son vermək, sərnişinlə hesablaşmaq, sərnişini avtomobildən düşürmək və ya polis bölməsinə aparmaq;

- daşınma ilə bağlı xidmətin göstərilməsi başlanan vaxtadək sərnişinin gediş haqqını vermək barəsində şübhə olduqda, sərnişindən əvvəlcədən gediş haqqının və boşdayanmanın təxmin edilən dəyərindən çox olmayan miqdarda ödəniş almaq;

- gediş haqqını ödəməkdən imtina edən sərnişinin şəxsiyyətini müəyyən etmək üçün daxili işlər orqanlarına müraciət etmək;

- sərnişin çirkli geyimdə və ya sərxoş vəziyyətdə olduğu zaman, kobud şəkildə ictimai qaydanı pozduqda, yaxud sürücüyə nəqliyyat vasitəsini idarə edən zaman ona mane olduqda, gedişi sonlandırmaq və həmin sərnişinin daşınmasından imtina etmək.

- taksi minik avtomobilinin sifarişçisi razılaşdırılan zamanda xidmət edilməsi üçün nəzərdə tutulmuş yerdə olmadıqda, sifarişi baş tutmamış hesab etmək;

Azərbaycan Respublikası Nəqliyyat Nazirliyinin 16 may 2016-cı il tarixli, 18 sayılı qərarına əsasən taksi sürücüləri üçün etik davranış ilə xüsusi hazırlıq keçmələri üçün qaydaları ilə bağlı təsdiqlənib. Sənədə görə hazırlıqlar proqram əsasında Rabitə və Nəqliyyat Nazirliyinin Dövlət Avtomobil Nəqliyyatı Xidmətinin Tədris Kurs Kombinatında həyata keçirilir. Kursların yüksək keyfiyyətini təmin olunması məqsədilə bu qruplar 20 nəfərdən çox və 10 nəfərdən az olmayan sayda formalaşdırılır və hazırlığın ümumi müddəti mühazirələr (31,5 saat), praktiki məşğələlər (8,5 saat) və yekun qiymətləndirmə (2 saat) ilə birlikdə 42 saat təşkil edir və bir gün ərzində 6 saatdan çox olmamaqla keçirilir. Xüsusi hazırlıq keçirilən vaxt taksi minik avtomobili sürücülərinə etik davranış qaydaları, həmçinin sərnişinlərlə mədəni şəkildə davranmanın, ünsiyyət zamanı kobudluğun, taksi minik avtomobilində siqaret çəkilməsinin və qida qəbul edilməsinin yolverilməzliyini, o cümlədən də qonaqpərvər və nəzakətli olmağın, yaddan çıxan əşyalar barədə polis orqanlarının məlumatlandırılmasının vacibliyi, həmçinin peşəkarlıq və məsuliyyət, sərnişinlərlə davranışın psixologiyası və problemlə vəziyyətlərin aradan qaldırılması yolları barəsində məlumatlar verilir. Xüsusi hazırlıq zamanı taksi sürücülərinə inzibati ərazi vahidlərinin sərhədləri, dislokasiyası, ali təhsil müəssisələrinin, ticarət obyektlərinin, xəstəxanaların yerləşdiyi ərazilər öyrədilir, avtomagistrallar, giriş çıxış istiqamətləri, məsafələr, küçə və prospektlərin adları barədə ətraflı məlumatlar verilir. Proqramın göstərilən mövzularına əsasən sualların əlli faiz və ondan çoxuna düzgün cavab verən şəxslər xüsusi hazırlıq kursunu müvəffəqiyyətlə bitirmiş hesab olunurlar və həmin sürücülərə xüsusi hazırlığın keçməsinə təsdiq edən sənəd və tədris olunan mövzuların daha yaxşı mənimsəmələri üçün əyani yaddaş materialları təqdim edilir. Proqramın göstərilən mövzuları üzrə sualların əlli faiz və ondan çoxuna cavab verə bilməyən sürücülərin proqramın mövzuları üzrə bilikləri yenidən qiymətləndirilir.

Taksi fəaliyyəti göstərən sürücülər üçün qadağalar:

- taksi dayanacağı üçün nəzərdə tutulmamış ərazilərdə sifariş gözləmək və hərəkətə təhlükə yarada biləcək ərazilərdə sərnişinlərə xidmət etmək;

- taksometr söndürülmüş vəziyyətdə olduqda, sərnişin daşınmasını yerinə yetirmək;
- nəqliyyat vasitələrinin hərəkətinə təhlükə yarada biləcək texniki nasazlığı, o cümlədən işləməyən taksometri, yaxud nasaz spidometrə malik taksi minik avtomobili ilə sərnişin daşınmasını həyata keçirmək;
- taksi avtomobilinin texniki göstəricilərinə əsasən müəyyən olunmuş həddən artıq miqdarda sərnişin və əl yükü daşımaq;
- sərnişindən taksometrin göstəricisindən artıq miqdarda pul ödəməyi tələb etmək;
- taksi minik avtomobilinə onu birinci kirayələmiş sərnişinin razılığı olmayan halda digər şəxsləri mindirmək;
- taksi minik avtomobilinin taksometrini və ya tanınma işıq fənərini hansısa əşyalarla bağlamaq və ya çıxarmaq.

Taksi minik avtomobili sərnişinin vəzifələri:

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2009-cu il 17 sentyabr tarixli, 141 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Avtomobil nəqliyyatı ilə sərnişin və baqaj daşınması Qaydaları"nın 9-cü bölməsində taksi minik avtomobili sərnişini üçün aşağıdakı vəzifələr müəyyən edilmişdir:

- gediş sona çatdığı zaman taksometrin göstəricisinə əsasən hesablanmış daşınma haqqını ödəmək;
- gözləmə məkanını və zamanı sürücü ilə razılaşdırmaq;
- taksi minik avtomobili hərəkət etdiyi zaman sürücünün diqqətini yayındırmamaq və ictimai qaydaylara riayət etmək;
- təyin edilən zamanı keçməklə sifarişə təxirə saldıqda, müəyyən edilmiş əraziyə gəlmiş taksi minik avtomobilinin taksometrində göstərilmiş məbləği ödəmək.

Taksi minik avtomobil sərnişinin hüquqları aşağıdakılardır:

- müəyyən edilmiş xidmət ərazisi həddlərində təyinat məntəqəsinə getmək məqsədilə taksi minik avtomobilini kirayələmək;

- gəlmə ünvanını və zamanını qeyd etməklə taksi minik avtomobilini sifariş etmək (telefon vasitəsilə);
- taksi minik avtomobili sürücüsünün xahişi ilə əvvəlcədən gedişin və gözləmə vaxtı dayanmanın təxmin edilən dəyərindən artıq olmayan miqdarda məbləği ödəmək;
- taksi minik avtomobilinin texniki göstəricilərinə uyğun olaraq müəyyən edilən normadan çox olmayan miqdarda və ölçüdə əlavə haqq ödəmədən baqaj və əl yükü aparmaq;
- taksi minik avtomobilinin sürücüsündən təyinat məntəqəsinə icazə verilən ən qısa yolla hərəkət etməyi tələb etmək;
- taksi minik avtomobilində gediş üçün sifarişin qəbul edilməsi zamanı göstərilmiş xidmətlərin təxmini qiyməti və şərtləri haqqında məlumat almaq;
- sifarişləri qəbul edən məntəqəyə məlumat verməklə, taksi minik avtomobilinin müəyyən edilmiş zamanda gəlməsinə ən azı otuz dəqiqə qalmış daşınma üçün edilmiş sifarişi ləğv etmək;
- kirayə və ya gediş haqqının ödənilməsi haqqında çek və ya ödəniş qəbzi tələb etmək.

1.3. Sürücülərin bacarıqlarına qoyulan tələblər

Taksi sürmək rəqabətli dünyada fərqlənmək yalnız etibarlı sürücülük vəsiqəsi və təmiz sürücülük rekordu tələb etmir. Bu unikal bacarıqlar toplusunu vurğulamaq təkcə sükən arxasında bacarıqlarınızı deyil, həm də hər bir sərnişinə müstəsna xidmət göstərmək öhdəliyinizi nümayiş etdirmək əsas göstəricilərdən biridir.

Taksi sürücülərinin naviqasiyadan istifadəsi, taksi sürücülərinin şəhərlərdə naviqasiya və sərnişinləri səmərəli şəkildə daşınması üçün vacib olan, təyinat yerinə səmərəli çatmaq üçün real vaxt istiqamətləri, yol şəraiti və optimal marşrutlar təmin edən rəqəmsal alətdir.

Naviqasiya taksi sürücüləri üçün çox vacibdir, çünki o, marşrutun səmərəli planlaşdırılmasını təmin edir, yanacaq sərfiyyatını və səyahət vaxtını azaldır və etibarlı və sürətli nəqliyyat xidmətləri göstərməklə sərnişinlərin məmnunluğunu artırır.

Naviqasiya (məsələn, Google Xəritə) Bacarıqlarını Necə Təkmilləşdirmək olar: Google Xəritə kimi alətlərdən istifadə edərək taksi sürücüləri üçün naviqasiyanın təkmilləşdirilməsi bu qısa məsləhətlərə əməl etməklə asanlaşdırıla bilər. Bunları aşağıdakı kimi qruplaşdırıla bilər.

- ✓ Xəritələri mütəmadi olaraq yeniləmək: Yeni funksiyalara və ən yeni xəritələrə daxil olmaq üçün Google Xəritə tətbiqinin həmişə ən son versiyaya güncəllənməsinə əmin olunmazsınız.
- ✓ Canlı Trafik Məlumatından istifadə etmək: Gecikmələrin qarşısını almağa kömək edərək, trafik vəziyyətinə real vaxtda baxmaq üçün Google Xəritə parametrlərində canlı trafik məlumatlarını aktivləşdirilməsi
- ✓ Oflayn Xəritələrdən istifadə : İnternet bağlantısı zəif olan ərazilərdə belə naviqasiyanın davam etməsini təmin etmək üçün tez-tez səyahət edilən ərazilərin oflayn xəritələrini endirilməsi
- ✓ Səsli Naviqasiyadan istifadə: Səsli istiqamətləri qəbul edərkən diqqətinizi maşın sürməyə yönəltməyə imkan verən səsiz naviqasiyadan istifadə edilməsi
- ✓ Birdən çox dayanacaq əlavə edilməsi: Səyahət vaxtını və yanacaq səmərəliliyini optimallaşdırmaq üçün əvvəlcədən çoxlu dayanacaqlarla marşrutları planlaşdırılması.Məkan Paylaşımı: Daha asan götürmə üçün real vaxt məkanınızı sərnəşinlərlə paylaşılması.

Bu strategiyaları qəbul etməklə taksi sürücüsü səmərəli və etibarlı xidmət təmin edərək naviqasiya təcrübəsini artırıla bilər.(*Eryılmaz, A. 2008*).

Taksi sürücüsü üçün təhlükəsizlik məlumatlılığı şəxsi təhlükəsizliyi, sərnəşinlərin təhlükəsizliyini və yol təhlükəsizliyini təmin etmək üçün şüurlu olmaq və qabaqalıcı tədbirlər görmək, o cümlədən yol hərəkəti qaydalarına riayət etmək, nəqliyyat vasitəsinin vəziyyətini saxlamaq və ətrafa diqqətli olmaqdan ibarətdir.

Taksi sürücülərinin qəzaların qarşısını almaq, sərnəşinlərin və şəxsi təhlükəsizliyi təmin etmək, nəqliyyat və yol şəraitini təhlükəsiz idarə etmək, nəticədə həyat və əmlakı qorumaq üçün təhlükəsizlik məlumatlılığı çox vacibdir..

Davamlı Təhsil: Yol təhlükəsizliyi qaydaları və müdafiə xarakterli sürücülük texnikaları haqqında biliklərinizi mütəmadi olaraq yeniləmək . Milli Avtomobil Yolları Hərəkəti Təhlükəsizliyi İdarəsindən onlayn kurslara qoşulmaq.

Avtomobilə texniki qulluq: Müntəzəm yoxlamalar və texniki qulluq ilə avtomobilin ən yaxşı vəziyyətdə saxlanması.

Texnologiyadan istifadə edilməsi: Sizi təhlükələr, istirahət müddətləri barədə xəbərdar edən və fəvqəladə hallar üçün GPS izləmə təmin edən təhlükəsizlik proqramlarından və cihazlardan istifadə etmək. LifeSaver kimi proqramlar avtomobil sürərkən telefondan istifadəni dayandıra bilər.

Fəvqəladə Hallara Hazırlıq: Yaxşı təchiz olunmuş ilk yardım dəstinə sahib olmaq, əsas ilk yardım prosedurlarını bilmək və təcili yardım nömrələrinə hazır olmaqla fəvqəladə hallara hazır olunması.

Xəbərdar olun: Yerli hava xidməti və ya trafik idarə edilməsi veb saytları kimi etibarlı mənbələr vasitəsilə ərazinizdəki hava şəraiti və yol təhlükəsizliyi siqnallarından xəbərdar olmaq.

Müştərilərlə qarşılıqlı əlaqə: Çətin sənişinləri necə idarə etmək və potensial zərərli vəziyyətləri azaltmaq barədə məlumatlı olmaq.

Əlaqə Mexanizmi: Sənişinlərdən təhlükəsizliklə bağlı rəyləri təşviq edilməsi və bundan xidmətin təkmilləşdirmək üçün istifadə edilməsi. SurveyMonkey kimi platformalar rəylərin asanlıqla toplanmasına kömək edə bilər.

Bu strategiyaları gündəlik işə inteqrasiya etməklə taksi sürücüləri təhlükəsizlik məlumatlılığını əhəmiyyətli dərəcədə artırma və bütün iştirakçılar üçün daha təhlükəsiz sürücülük mühitinə töhfə verə bilər. Taksi sürücüsü üçün müştəri xidməti sənişinlərin təyinat yerlərinə nəzakətlə və səmərəli şəkildə daşınmasını, təhlükəsiz, rahat və xoş gedişi təmin etməyi nəzərdə tutur.

Müştəri xidməti taksi sürücüsü üçün çox vacibdir, çünki o, sənişin məmnuniyyətini artırır, təkrar biznesi təşviq edir və ağızdan-ağıza müsbət tövsiyələri təşviq edir, nəticədə rəqabətli bazarda qazancın artmasına və güclü nüfuza gətirib çıxarır. Taksi sürücüsü kimi müştəri xidmətinin təkmilləşdirilməsi diqqətlik,

etibarlılıq və peşəkarlıq vasitəsilə sərnişin təcrübəsinin artırılmasını nəzərdə tutur.

Təkmilləşdirmə üçün qısa məsləhətlər:

- ✓ Səmimi salamlama: Mehriban salam və təbəssümlə başlanması. Müsbət ilk təəssürat sürüşün tonunu təyin edir.
- ✓ Ərazini tanımaq: Səmərəli xidmət göstərmək üçün yerli marşrutlar və istiqamətlərlə tanış olunmalıdır. Naviqasiya və yol şəraiti haqqında yeniləmələr üçün Google Xəritədən istifadə edilməlidir.
- ✓ Təmizliyin qoruyunması: Avtomobili təmiz və rahat saxlanmalı. Müntəzəm təmizlik məsləhətləri sərnişinin təcrübəsinə artırmağa bilər.
- ✓ Diqqətli olmaq: Taksi sürücüləri tərəfindən sərnişinlərin ehtiyaclarını və seçimlərini dinləyin. Avtomobilin temperaturunu tənzimləyin və ya lazım olduqda musiqini dəyişməyi təklif edin.
- ✓ Əvvəlcə təhlükəsizlik: Yol hərəkəti qaydalarına riayət etməklə və məsuliyyətlə idarə etməklə təhlükəsizliyə üstünlük verilməlidir. Milli Avtomobil Yolları Hərəkətinin Təhlükəsizliyi İdarəsi təhlükəsiz sürücülük təcrübələri üçün təlimatlar təqdim edir.
- ✓ Şikayətləri nəzakətlə idarə edilməsi: İstənilən şikayətləri anlayışla və problemi həll etmək istəyi ilə həll edin. Müştəri Xidmətləri Bacarıqları çətin vəziyyətləri idarə etməkdə sizə rəhbərlik edə bilər.
- ✓ Əlaqə üçün müraciət edin: Sərnişinləri təcrübələrini bölüşməyə təşviq edin. Bu, şifahi şəkildə və ya ictimai rəylər üçün platformalar vasitəsilə edilə bilər.

Bu sahələrə diqqət yetirməklə, taksi sürücüləri öz müştəri xidmətlərini əhəmiyyətli dərəcədə təkmilləşdirə bilər ki, bu da daha yüksək məmnuniyyətə və potensial olaraq daha çox biznesə səbəb olur. Bir taksi sürücüsü üçün vaxtın idarə edilməsi, boş vaxtları minimuma endirərkən qazanc və müştəri məmnuniyyətini artırmaq üçün sərnişinlərin götürülməsi, nəqliyyatda naviqasiya və fasilələr kimi müxtəlif fəaliyyətlər arasında iş saatlarının səmərəli şəkildə təşkili və planlaşdırılmasını əhatə edir. (*Barut, R. (2018)*).

Vaxtın idarə edilməsi bir taksi sürücüsü üçün səmərəli planlaşdırma vasitəsilə qazancını maksimuma çatdırmaq, müştəri məmnuniyyəti üçün vaxtında götürmə və endirmələri təmin etmək və ümumi rifah üçün iş saatlarını şəxsi vaxtla balanslaşdırmaq üçün çox vacibdir.

Bu strategiyaları həyata keçirməklə taksi sürücüsü vaxtın idarə edilməsini əhəmiyyətli dərəcədə təkmilləşdirə bilər ki, bu da artan qazanc və iş məmnuniyyətinə səbəb olur.

Taksi sürücüsü üçün yerli coğrafiya, müəyyən bir bölgədə səmərəli naviqasiya və sərnişinlərin daşınması üçün vacib olan ərazinin yolları, görməli yerləri, hərəkət sxemləri və qısa yolların ətraflı başa düşülməsinə istinad edir.

Yerli coğrafiya bir taksi sürücüsü üçün marşrutları səmərəli şəkildə idarə etmək, tıxaclardan qaçmaq və vaxtında gəlişləri təmin etmək, müştəri məmnuniyyətini artırmaq və daha çox gəzinti vasitəsilə qazancı artırmaq üçün çox vacibdir.

Bir taksi sürücüsü kimi yerli coğrafi biliklərinizi təkmilləşdirmək səmərəlilik və müştəri məmnuniyyəti üçün çox vacibdir. Anlayışınızı artırmaq üçün qısa addımlar bunlardır:

- ✓ Yerli xəritələri öyrənilməsi: Mütəmadi olaraq ərazinizin ətraflı xəritələrini nəzərdən keçirin. Google xəritələr hərtərəfli, müasir xəritələr təklif edir.
- ✓ Naviqasiya tətbiqlərindən istifadə etmək: Waze kimi proqramlar ən sürətli marşrutları öyrənməyə kömək edən real vaxt trafik yeniləmələrini təmin edir.
Waze
- ✓ Təcrübə: Boş vaxtınızı daha az tanış olan ərazilərdə maşın sürməklə keçirin. Təcrübə böyük müəllimdir.
- ✓ Yerli İşarələr: İşarələri yadda saxlayın, çünki onlar ümumi götürmə və ya endirmə nöqtələridir.
- ✓ Seminarlarda iştirak etmək: Bəzi yerli hökumətlər və ya taksi şirkətləri sürücülər üçün coğrafiya üzrə seminarlar təklif edirlər.

Ardıcıl olaraq bu strategiyaları tətbiq etməklə, siz naviqasiya bacarıqlarınızı təkmilləşdirəcəksiniz, daha sürətli marşrutlarla və daha xoşbəxt müştərilər aparacaqsınız.

Taksi sürücüsü kontekstində münaqişənin həlli bütün iştirakçılar üçün təhlükəsiz və qənaətbəxş nəticəni təmin etmək üçün sürücü ilə sərnişinlər və ya sərnişinlərin özləri arasında olan fikir ayrılıqlarını və ya mübahisələrini effektiv şəkildə idarə etmək və həll etmək, ünsiyyətdən, danışıqlardan və anlaşmadan istifadə etməkdən ibarətdir.

(Dursun, S. Aytaç, *Sosyal Siyasət Konferansları Dergisi* (61): səh 1-20).

Münaqişənin həlli taksi sürücüsü üçün çox vacibdir, çünki o, sərnişinlər və ya digər sürücülərlə mübahisələri tez və effektiv şəkildə idarə etməyə kömək edir, təhlükəsiz, dinc və peşəkar xidmət mühitini təmin edir.

Taksi sürücüsü üçün ünsiyyət təhlükəsiz, səmərəli və qənaətbəxş xidməti təmin etmək üçün sərnişinlər, dispetçerlər və digər yol istifadəçiləri ilə səmərəli məlumat mübadiləsini əhatə edir.

Rabitə taksi sürücüsü üçün sərnişinlərin ehtiyaclarını başa düşmək, təyinat yerlərini təsdiqləmək, götürmələri koordinasiya etmək və təhlükəsiz və qənaətbəxş səyahət təcrübəsini təmin etmək üçün çox vacibdir.

Taksi sürücüsü kimi ünsiyyətin təkmilləşdirilməsi sərnişinlərlə aydın, nəzakətli və effektiv qarşılıqlı əlaqəni təmin etmək üçün həm şifahi, həm də şifahi olmayan bacarıqların artırılmasını nəzərdə tutur.

- ✓ Aktiv Dinləmə: Sərnişinlərin istək və sorğularına çox diqqət yetirilməlidir . Bu, dəqiq xidmət göstərməyə və inam yaratmağa kömək edir.
- ✓ Aydın dil: Danışarkən sadə və aydın dildən istifadə edilməli. Çəşqınlıq yarada biləcək jarqon və ya texniki jarqondan çəkinməlidir .
- ✓ Qeyri-şifahi ünsiyyət: Diqqət və hörmət göstərmək üçün göz təması qurmaq və başını tərپətmək kimi bədən dilinizə diqqət yetirilməlidir.
- ✓ Mədəni həssaslıq: Mədəni fərqlərdən xəbərdar olunmalı və onlara hörmət edin. Bu, müxtəlif ünsiyyət üslublarını anlamaq və stereotiplərdən qaçmaqdan ibarətdir. Mədəni Ünsiyyət Bələdçisi
- ✓ Əlaqənin təşviqi: Sərnişinləri səyahətlə bağlı rəy bildirməyə həvəsləndirin. Bu, onların fikrinə dəyər verdiyinizi və təkmilləşdirməyə hazır olduğunuzu göstərir. Əlaqə üçün göstərişlər

- ✓ Münaqişələrin həlli bacarıqları: Anlaşılmazlıqları və ya münaqişələri sakit və peşəkar şəkildə idarə etməyi və həll etməyi öyrənin. Münaqişələrin həlli bacarıqları
- ✓ Davamlı Öyrənmə: Sərnişinlərin qarşılıqlı əlaqəsini artırma bilən yeni kommunikasiya alətləri və texnologiyaları ilə yeniliklərdən xəbərdar olunmalıdır.

Bu sahələrə diqqət yetirməklə, taksi sürücüsü ünsiyyət bacarıqlarını əhəmiyyətli dərəcədə təkmilləşdirə bilər ki, bu da daha yaxşı xidmətə, məmnun müştərilərə və potensial olaraq daha yüksək qazanc əldə etməyə səbəb olur.

Bir taksi sürücüsü üçün çeviklik, müxtəlif iş saatlarına, marşrutlara və sərnişin ehtiyaclarına səmərəli və stress olmadan uyğunlaşma qabiliyyətinə aiddir.

Çeviklik taksi sürücüsünün nəqliyyatda gözlənilməz dəyişikliklərə, yolların bağlanmasına və sərnişin ehtiyaclarına səmərəli uyğunlaşmaq, vaxtında və qənaətbəxş xidmət təmin etmək üçün çox vacibdir.

Taksi sürücüsünün müdafiə xarakterli hərəkəti yolda baş verə biləcək təhlükələri qabaqcadan görməyi, digər sürücülərin hərəkətlərindən xəbərdar olmağı, sərnişinlərin və digər hərəkət iştirakçılarının təhlükəsizliyini təmin etməklə qəzaların qarşısının alınması üçün qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsini əhatə edir. (*E. M., Kütük, F., Özmen, B. (2012). səh (222-229)*).

Müdafiə xarakterli sürücülük taksi sürücüsü üçün çox vacibdir, çünki o, potensial təhlükələri qabaqlamaqla təhlükəsizliyi artırır, qəza riskini azaldır və sərnişinlərin və digər hərəkət iştirakçılarının rifahını təmin edir. Müdafiəçi sürücülük bacarıqlarını necə təkmilləşdirmək olar. Xüsusilə də taksi sürücüləri üçün müdafiə xarakterli idarəetmənin təkmilləşdirilməsi yolda məlumatlılığın, gözləntilərin və təhlükəsizliyin artırılmasını nəzərdə tutur. Buna misal olaraq aşağıdakı qısa məsləhətləri göstərə bilərik.

- ✓ Diqqətdə qalmaq : Diqqəti yayındıran şeyləri uzaq tutulmalı .Yolda və ətrafa diqqət artırılmalıdır.

- ✓ Təhlükələrin gözlənilməsi: Potensial təhlükələri qabaqcadan görmək üçün qabağa baxmalı. Bura piyadaların, velosipedçilərin və digər nəqliyyat vasitələrinin davranışlarına nəzarət daxildir.
- ✓ Təhlükəsiz məsafəni qorunması: Reaksiyaya kifayət qədər vaxt vermək üçün qarşıdakı avtomobillə təhlükəsiz təqib məsafəsini saxlamaq lazımdır.
- ✓ Avtomobilə Daimi Baxım: Əyləclərə, təkərlərə, işıqlara və siləcəklərə diqqət yetirərək taksinin yaxşı vəziyyətdə olduğuna əmin olunmalı.
- ✓ Siqnallardan düzgün istifadə edilməsi: Yolda başqalarına niyyətlərin açıq şəkildə bildirilməsi.
- ✓ Sürətin İdarə Edilməsi: Sürət həddinə riayət edin və sürəti sürücülük mühitinə uyğun olaraq tənzimləyin.
- ✓ Müdafiə Sürücülük Kurslarında iştirak edilməsi: Sertifikatlı kurslar vasitəsilə bacarıq və bilikləri artırılması

Bu təcrübələrin tətbiqi sürücü, sənişinlər və bütün yol istifadəçiləri üçün təhlükəsizliyi artırır. *(Kılıç, H. (2019)).*

II FƏSİL Taksi fəaliyyəti bazarının tənzimlənməsi

2.1. Dünya ölkərində istifadə olunan taksilər.

İctimai nəqliyyatdan daha bahalı olsa da, əksər şəhərlərdə hərəkət edərkən taksilər ən çox üstünlük verilən nəqliyyat vasitəsidir. Dünyanın hər yerində insanların rahat,

çevik və tələssiz olduqları üçün istifadə etməyə üstünlük verdiyi məşhur taksi növləri var. Əvvəllər insanlar küçələrdə dayanıb əllərini qaldıraraq taksi çağırırdılar. Bu səbəbdən, nəqliyyat vasitələri asanlıqla tanınmalı idi və buna görə də əksər şəhərlərdə taksiləri digər avtomobillərdən fərqləndirən vahid rəng və ya xüsusiyyət var idi. Məsələn, Londonda taksilər qara, Nyu Yorkda isə sarı rəngdədir. Ağıllı qadretlərdəki çoxlu taksi proqramları sayəsində taksi almaq indiki vaxtda daha az tələskəndir, bunun sayəsində sadəcə toxunmaqla taksi harada olursunuzsa olun sizi tapacaq. Taksi sürmək, avtomobilin sizi A nöqtəsindən B nöqtəsinə daha az səyahət vaxtı ilə aparması lüksündən həzz almağa imkan verir, çünki sürücülər ən sürətli marşrutları bilirlər. Bundan əlavə, onlar sizi dayanacaqda qoyan avtobuslardan fərqli olaraq sizi təyinat yerinizin astanasında düşürür və beləliklə də getdiyiniz yerə yolunuzu tapmağa məcbur olurlar. Dünyanın müxtəlif şəhərlərində istifadə olunan taksilərə aşağıda qeyd olunanları misal göstərə bilərik

London Black Cab Böyük Britaniyanın paytaxtının simvolu olan London Qara Taksiləri Londonun səs-küylü küçələrinin simvoludur. Bu fərqli taksilər öz köhnə dizaynı və asanlıqla tanınan qara xarici görünüşü ilə məşhurdur. Unikal dönmə dairəsi və geniş interyerləri ilə onlar şəhərdə naviqasiya edən sərnişinlər üçün həm rahatlıq, həm də səmərəlilik təklif edir. Taksi sürücüləri kimi tanınan sürücülər ciddi təlim keçir, Londonun “The Knowledge” kimi tanınan mürəkkəb küçələri haqqında dərin biliklərə yiyələnirlər. Bu, sərnişinlər üçün etibarlı və sürətli səyahət təmin edir. Ənənə və müasirliyin qarışığı olan London Qara Taksi şəhərin nəqliyyat irsinin ayrılmaz hissəsi olaraq Britaniyaya səyahət təcrübəsini təmin edir. (şək.2.1) (Digital Innovations In The London Transportation Network. Project Report 2010).

Şək.2.1 London Qara Taksiləri

New York City Yellow Cab (ABŞ) Bu sarı taksilər, fərqli rəngləri ilə Manhattanın səs-küylü küçələrində hər yerdə rast gəlinən mənzərədir. Sürətli və səmərəli şəhər nəqliyyatı təklif edərək, onlar şəhərin dinamik ritminin ayrılmaz hissəsinə çevriliblər. Sarı taksilər sadə qaldırılmış əllə qarşılır və yerli sakinlər və turistlər üçün vacibdir. Big Apple-in təlaşını təmsil edən bu kabinlər Nyu-York şəhərinin ruhunu təcəssüm etdirir və onları şəhər hərəkətliliyinin və Amerika mədəniyyətinin dünya səviyyəsində tanınan embleminə çevirir. (Şək.2.2) (*Online taxicab demand model from big sensor data in a roving sensor network, USA*)

Şək.2.2 New York City Yellow Cab

Tokionun Toyota Crown Comfort (Yaponiya) taksiləri Yaponiyanın səmərəlilik və rahatlığa sadıqlığını təcəssüm etdirərək səs-küylü küçələrdə zərif şəkildə hərəkət edir. Fərqli taksi nişanları ilə bəzədilmiş bu ağ sedanlar şəhər mənzərəsində adi bir mənzərədir. Avtomatik qapılar və zərif dizaynı ilə onlar sənişinlərə qüsursuz və rahat səyahət təcrübəsi təklif edirlər. Etibarlılığı ilə məşhur olan Toyota Crown Comfort taksiləri Tokionun nəqliyyat şəbəkəsinin əsas hissəsidir və yerli sakinlər və qonaqlar üçün rahat və rahat səyahəti təmin edir. (Yavuz, M.S., Aşırdizer, (2010)).

Taylandın Banqkok şəhərinin səs-küylü küçələrində ikonik Tuk-Tuks şəhərin canlı nəqliyyat səhnəsini müəyyən edərək, trafikdən keçir. Tez-tez rəngarəng bəzəklərlə bəzədilmiş bu üç təkərli açıq hava nəqliyyat vasitələri unikal və həyəcanverici səyahət rejimini təmin edir. Çevik manevr qabiliyyəti ilə tanınan Tuk-Tuks, enerjili şəhər mühitində səyahət edərkən sərnişinlərə həyəcanverici və immersiv təcrübə təklif edir. (Şək.2.3) (*Shaaban, K ve Kim : səh 223-235*).

Şək.2.3. Tuk-Tuks

Almaniyanın Berlin şəhərinin mərkəzində Mercedes-Benz E-Class taksiləri şəhərin nəqliyyat standartlarını yüksəldərək lüks və rahatlığı təcəssüm etdirir. Təmtəraqlı interyeri və ən müasir xüsusiyyətləri ilə məşhur olan E-Class taksiləri sərnişinlərə həqiqətən birinci dərəcəli təcrübə təqdim edir. Rahat və sakit gəzintilər, qabaqcıl təhlükəsizlik xüsusiyyətləri ilə birlikdə Berlinin tarixi küçələrində qüsursuz səyahətə kömək edir. İstər yerli sakinlər, istərsə də beynəlxalq qonaqları daşımaqdan asılı olmayaraq, Mercedes-Benz E-Class taksiləri Almaniyanın mühəndislik mükəmməlliyini və misilsiz rahatlığa sadıqlığını nümayiş etdirir. (Şək.2.4)

Şək.2.4 Mercedes-Benz E-Class

İtaliyanın əbədi şəhəri Romada klassik ağ Fiat avtomobilləri şəhərin əbədi cazibəsinin simvolu kimi xidmət edir. Əsasən Fiat modelləri olan bu taksilər küçələrdə hər yerdə var.Sadə, lakin zərif ağ rənglə bəzədilmiş onlar tarixi abidələrin fonunda fərqli və mənzərəli element təqdim edirlər. Vintage İtalyan avtomobil üslubunun və praktik funksionallığın birləşməsi ağ Fiat taksilərini ənənəni müasir rahatlıqla birləşdirərək Roma təcrübəsinin ayrılmaz hissəsinə çevirir.

Rusiyanın Moskva şəhərinin canlı mənzərəsində əlamətdar Sarı Lada taksiləri səs-küylü küçələrə rəng qatır. Əsasən Lada modelləri olan bu klassik sarı sedanlar təkcə nəqliyyat növü deyil, həm də şəhərin dinamik enerjisinin simvoludur.Moskvanın tarixi memarlığı fonunda asanlıqla tanınan Sarı Ladalar rahat və sərfəli şəhər nəqliyyatı təklif edən hər yerdə mövcuddur. Onların fərqli sarı rəngi Lada avtomobillərinin etibarlılığı ilə birlikdə onları Moskvanın nəqliyyat mədəniyyətinin ayrılmaz hissəsinə çevirmişdir.Şəhərin müxtəlif məhəllələrində hərəkət edən bu taksilər Moskvanın sürətli və canlı həyat tərzinin ruhunu təcəssüm etdirir.

Türkiyənin füsunkar İstanbul şəhərində Sarı Taksilər hər yerdə və etibarlı nəqliyyat növünü təmin edərək səs-küylü küçələrdə hərəkət edir.Sayğaclarla təchiz edilmiş bu ümumi sarı kabinlər şəhərin kəşf edən sərnəşinlər üçün rahat və şəffaf gediş haqqı sistemi təklif edir. İstər tarixi məhəllələrdən, istərsə də müasir məhəllələrdən keçməsindən asılı olmayaraq, Sarı Taksilər İstanbulun mürəkkəb nəqliyyat şəbəkəsində həyati bir əlaqə rolunu oynayır. (Şək.2.5) (Ö.Mahmutoğlu ve Güney.H.S. (2004))

Şək.2.5. Türkiyənin Sarı Taksiləri

Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin zəngin Dubay şəhərində Lexus ES taksiləri şəhər nəqliyyatında lüksü yenidən müəyyənləşdirir. Əsasən Lexus ES modelləri olan bu seçilən avtomobillər parlaq dizaynı və zəngin xüsusiyyətləri ilə seçilir. Dəbdəbəli taksilər kimi fəaliyyət göstərən onlar Dubayın ekstravaqant ətrafı arasında sərnişinlərə premium və rahat gediş-gəliş təcrübəsi təqdim edirlər. Geniş interyeri və ən müasir şəraiti ilə tanınan Lexus ES taksiləri şəhərin yüksək səviyyəli xidmətlər təklif etmək öhdəliyinə nümunədir. Müasir səma xətti və səs-küylü küçələrdə naviqasiya edən bu dəbdəbəli taksilər mürəkkəbliyin təcəssümüdür və Dubayda gündəlik gediş-gəlişin belə rahatlıq və zərifliklə sinonim olmasını təmin edir

Hindistanın səs-küylü Banqalor şəhərində Ola Auto istifadəçi dostu proqram vasitəsilə əldə edilə bilən avtorikşalar parkı ilə nəqliyyatda inqilab edir. Bu üç təkərli avtomobillər şəhərin canlı küçələrində hərəkət edən sərnişinlər üçün rahat və texnoloji cəhətdən mükəmməl alternativ təqdim edir. Ola Auto-nun tətbiqi istifadəçilərə ənənəvi prosesi asanlaşdıraraq, avtomatik rikşa gəzintilərini asanlıqla bron etmək, izləmək və ödəmək imkanı verir. Fərqli yaşıl və ağ rəngli Ola Auto rikşaları həm sakinlər, həm də qonaqlar üçün etibarlı və sərfəli nəqliyyat variantı təklif edərək ümumi mənzərəyə çevrilib. Ola Auto-nun innovativ yanaşması Hindistanın dinamik şəhər mənzərəsində texnologiya və ənənəvi tranzit rejimlərinin kəsişməsini nümunə göstərir.

Kanadanın Toronto şəhərində Beck Taxis öz fərqli yaşıl və narıncı rəng sxemi ilə seçilir və şəhər nəqliyyatının simvolik simvollarına çevrilir. Əsasən sedanlardan ibarət bu canlı taksiləri Böyük Toronto bölgəsinə xidmət göstərən məşhur taksi şirkəti Beck Taxi idarə edir. Yaşıl və narıncı libera təkçə şəhərin küçələrində asanlıqla

tanınmağı təmin etmir, həm də Torontonun dinamik və multikultural mühitinə töhfə verir.(Şək.2.6)

Şək.2.6 Beck Taxis

Portuqaliyanın mənzərəli Lissabon şəhərində Qara və Yaşıl taksilər ənənəvi şəhər nəqliyyatının unikal simvolları kimi seçilir. Əsasən sedanlar olan bu ikonik kabinlər qara və yaşılın fərqli rəng kombinasiyası ilə öyünür və şəhərin canlı küçələrinə xarakter toxunuşu əlavə edir.Müxtəlif taksi şirkətləri tərəfindən idarə olunan bu avtomobillər yerli əhali və turistlər üçün etibarlı və tənzimlənən nəqliyyat xidmətləri göstərir. Qara və yaşıl rəngli libera yalnız asanlıqla identifikasiyanı təmin etmir, həm də Lissabonun müxtəlif məhəllələrinin estetik cazibəsinə töhfə verir. Lissabonun Qara və Yaşıl Taksiləri şəhərin zəngin mədəni irsini əks etdirən ənənəni müasirlik toxunuşu ilə birləşdirir.

Danimarkanın şık Kopenhagen şəhərində Tesla Model S taksiləri şəhər enerjisində dəbdəbə və davamlılıq yenidən qurulur. İrəli düşünən taksi xidmətləri idarə olunan bu elektrik sedanları şəhərin mürəkkəb küçələrində səssizcə hərəkət edir və ekoloji təmiz mobilliyin zirvəsini təmsil edir.Parlaq dizaynı və qabaqcıl texnologiyası ilə Tesla Model S taksiləri ilə səviyyəli və rahat səyahət təklifi təklif olunur. Fərqli elektrik avtomobilləri Kopenhagenin ekoloji şüur və müasirlik reputasiyasına töhfə verir.Nəqliyyatın əldə edilməsini təmin edən Kopenhagenin Tesla Model S taksiləri Danimarkanın inkişaf etdirən şəhər mənzərəsində dəbdəbə və davamlılığı birləşdirməyə sadıqlığını artırır, ekoloji təmiz şəhər enerjisi üçün tam standart yaradır.

Avstraliyanın kosmopolit şəhəri olan Sidneydə Silver Service Taxis yüksək səviyyəli şəhər nəqliyyatını incəlik və rahatlıqla yenidən müəyyənləşdirir. Nüfuzlu taksi xidmətləri tərəfindən idarə olunan, əsasən sedanlardan ibarət bu görkəmli avtomobillər sənişinlərə dəbdəbəli gediş-gəliş təcrübəsi təklif edir. Parlaq gümüş rəngli libera onları şəhərin müxtəlif küçələri arasında fərqləndirir və keyfiyyətli xidmətə sadıqlığı simvollaşdırır. Peşəkar sürücüləri və baxımlı avtomobilləri ilə tanınan Silver Service Taxis daha yüksək standartlara uyğun rahatlıq və rahatlıq istəyənlərə xidmət göstərir. Sidneynin əlamətdar yerləri ilə hərəkət edən bu premium taksilər zərifliyin təcəssümünü təmsil edir və Avstraliyanın yüksək və zərif şəhər nəqliyyatı variantını təmin etməyə sadıqlığını əks etdirir. (şək.2.7)

Şək.2.7 Silver Service Taxis

Braziliyanın San-Paulu şəhərinin səs-küylü metropolunda Sarı Taksilər şəhər nəqliyyatının ənənəvi simvolları kimi dayanaraq, şəhərin canlı küçələrini fərqli rəngləri ilə sıçratır. Əsasən sedanlar olan bu taksilər həm sakinlər, həm də qonaqlar üçün etibarlı və tanış tranzit rejimi təklif edir. Müxtəlif taksi şirkətlərinin nəzdində fəaliyyət göstərən sarı kabinlər əlçatanlığı və rahatlığı vurğulayaraq, São Paulonun dinamik atmosferinə töhfə verir. Parlaq rəng təkcə asanlıqla tanınmağı təmin etmir, həm də şəhərin canlı estetikasına əlavə edir. San Paulonun Sarı Taksiləri şəhərin nəbzini simvollaşdırır, onun geniş nəqliyyat şəbəkəsinin vacib və tanınan komponentini təmin edir. (Martinez, L.M., Correia, G.H.A. ve Viegas, J.M., (2014).

Avstriyanın zərif Vyana şəhərində Mercedes-Benz Vito taksiləri qrup nəqliyyatını geniş dəbdəbə ilə yenidən müəyyənləşdirir. Əsasən Mercedes-Benz Vito modelləri olan bu fərqli furqonlar daha böyük sərnəşin qrupları üçün rahat taksilər kimi xidmət edir. Nüfuzlu taksi xidmətləri tərəfindən idarə olunan Vito-nun zərif dizaynı və geniş daxili məkanı qəşəng və rahat səyahət həllini təmin edir. Etibarlılığı və səmərəliliyi ilə tanınan bu taksilər Vyananın füsunkar küçələrində hərəkət edərək qruplara yüksək keyfiyyətli gediş-gəliş təcrübəsi təklif edir. Mercedes-Benz Vito taksiləri təkcə Avstriyanın keyfiyyətli nəqliyyata sadıqlığını əks etdirmir, həm də Avropanın mərkəzində mürəkkəbliyi və problemsiz şəhər hərəkətliliyi ilə Vyananın nüfuzuna töhfə verir. (Şək.2.8)

Şək.2.8 Mercedes-Benz Vito

Mərakeşin canlı şəhərində Petit Taxis küçələri qırmızı rəngə boyayaraq fərqli və səmərəli yerli nəqliyyat variantını təklif edir. Bu kiçik qırmızı taksilər, adətən yığcam nəqliyyat vasitələri, rahat və sərfəli tranzit rejimini təmin edərək, səs-küylü Mədinədə və müasir rayonlarda hərəkət edir. Yerli taksi assosiasiyaları tərəfindən idarə olunan Petit Taxis, şəhərin zəngin mədəni tarixini kəşf edən sakinlər və turistlər üçün fərdiləşdirilmiş və tənzimlənmiş xidmətlər təklif edən hər yerdə görülən mənzərədir. İkonik qırmızı rəng nəinki asanlıqla identifikasiyanı təmin edir, həm də Mərakeşin canlı mühitinə əlavə edir. Petit Taxis müxtəlif məhəllələrin birləşdirilməsində və şəhərin dinamik enerjisinin artırılmasında mühüm rol oynayır.

Çinin Şanxay şəhərinin səs-küylü tərəfində Volkswagen Santana taksiləri şəhər mənzərəsində üstünlük təşkil edir, şəhərin hər yerində və enerjisinin simvoluna çevrilir. Əsasən Volkswagen Santana modelləri olan bu ümumi taksilər dinamik küçələrdə tanışlıq və etibarlı şəkildə hərəkət edir. Praktiki dizaynı və yanacaq şəkildə seçilən Santana taksiləri sakinlərə və qonaqlara rahat və sərfəli gediş-gəliş variantı təklif olunur. Müxtəlif şirkətlər tərəfindən idarə olunan bu vasitələrin hər yerdə mövcudluğu şəhər asan əlçatanlığı təmin edir. Volkswagen Santana taksilərinin sıx Şanxayın dünyanın ən və sürətli şəhər mühitindən birində praktiki və geniş genişləndirilmiş enerji təchizatı təqdim etmək öhdəliyini vurğulayır. (Şək.2.9)

Şək.2.9 Volkswagen Santana

Polşanın canlı Varşava şəhərində Skoda Octavia taksiləri praktiki və etibarlı şəhər nəqliyyatının sinonimə çevrilib. Əsasən Skoda Octavia modelləri olan bu adi taksilər şəhərin küçələrində hərəkət edərək sakinlərə və qonaqlara tanış gediş-gəliş variantını təklif edir. Geniş interyeri və yanacaq qənaəti ilə tanınan Octavia taksiləri rahat və sərfəli səyahət təcrübəsi təqdim edir. Müxtəlif taksi şirkətləri tərəfindən idarə olunan Skoda Octavia taksilərinin geniş yayılması Varşavanın pragmatik daşıma həllərinə sadıqlığını vurğulayır. Bu nəqliyyat vasitələrinin üstünlük təşkil etməsi Polşanın Şərqi Avropanın mərkəzində sərnişinlərin müxtəlif ehtiyaclarını ödəməklə

şəhər hərəkətliliyinə pragmatik yanaşmasına uyğundur. (Şək.2.10) (*Balkan Medical Journal Cilt(2010), səh (59 – 64)*).

Şək.2.10 Skoda Octavia

İsveçrənin Sürix şəhərində Tesla Model 3 taksiləri dayanıqlı və futuristik şəhər nəqliyyatına sadiqliyin simvoludur. Əsasən Tesla Model 3 modelləri olan bu elektrik avtomobilləri şəhərin küçələrində ekoloji cəhətdən təmiz səmərəliliklə hərəkət edərək Sürixin ətraf mühit şüuruna sadiqliyinə töhfə verir. Parlaq dizaynı və sıfır emissiyası ilə tanınan Model 3 taksiləri sərnişinlərə səssiz və dəbdəbəli səyahət təcrübəsi təqdim edir. İrəli düşünən taksi xidmətləri tərəfindən idarə olunan elektrikli taksilərin istifadəsi İsveçrənin innovasiya və ətraf mühitə məsuliyyətlə bağlı reputasiyasına uyğun gəlir.

Perunun səs-küylü Lima şəhərində Yaşıl Taksilər fərqli və tanınan şəhər nəqliyyatı kimi seçilir. Əsasən yaşıl rəngdə olan bu canlı taksilər unikal və asanlıqla müəyyən edilə bilən tranzit rejimi təklif edərək dinamik küçələrdən keçir. Müxtəlif taksi şirkətləri tərəfindən idarə olunan Yaşıl Taksi şəhərin müxtəlif və rəngarəng nəqliyyat mənzərəsinə töhfə verir. Göz oxşayan yaşıl çalar yalnız asanlıqla tanınmağı təmin etmir, həm də limanın canlı atmosferinə əlavələr edir.

2.2. Taksi səyahəti üçün hazırlanmış mobil tətbiqlərdəki proses modellər: sərnişinlərə nəzarət və yeni model baxımından çatışmazlıqlar təkliflər.

Taksi səyahətləri üçün hazırlanmış bir çox proqram mobil proqram bazarlarında mövcuddur. Əlaqədar tətbiqlər üstünlük təşkil edir.

O, müxtəlif əməliyyatları və funksiyaları və nəzarəti ehtiva edir. Bu işdə taksi səyahətlərini idarə edən tətbiqlər müayinə olunub. Ekspertiza nəticəsində tətbiqlər tərəfindən qəbul edilmiş proses modeli və funksiya-proses klasterləri aşkar edilmişdir. Bunun kimi Səyahət üçün ümumi model irəli sürülüb. Ümumi model taksi səyahətini vahid şəkildə həll edə bilən 5 mərhələdən ibarətdir. Bunlara daxildir: səyahət dizaynı, səfər uyğunluğu, taksi gözləməsi, səfərin izlənməsi və səfər sonrası. Müraciətlərə baxılıb və onların funksiyaları və əməliyyatları bir-biri ilə müqayisə edilmişdir. Müqayisə nəticəsində yerli və beynəlxalq mobil proqramların funksionallığı onların arasında fərqlər üzə çıxıb.

Tədqiqatın digər məqsədi mobil tətbiqlər üçün yeni taksi sürmə xidməti modelinin hazırlanması və dizayn edilməsidir. Bu modelin mühüm cəhəti ondan ibarətdir ki, sərnişinlərin səyahətləri araşdırılan tətbiqlərdə olmayan əməliyyatlara əsaslanır. Hər mərhələdə onların üstünlüyünü artırmaq üçün nəzərdə tutulub. Müvafiq əməliyyatlar sayəsində səyahət zamanı marşrutda qalıb tənzimləmələr edilə bilərsiniz. Gələcək bir araşdırma olaraq, araşdırmada təklif olunan model çərçivəsində taksi daşımaları üçün bir model planlaşdırılır. Məkan əsasında sərnişin məlumatı olan mobil proqramın hazırlanması planlaşdırılır. Məkan əsaslı xidmətlər, ağıllı nəqliyyat sistemləri, şəhər nəqliyyatı, taksi, sərnişin məlumat sistemləri genişlənən kiçik və böyük şəhərlərdə nəqliyyat günü-gündən artır. Bütün yaşayış sahələri arasında inkişaf edən bir sektor olaraq ortaya çıxır. Sürətlə elektronlaşan dünyada müxtəlif sahələr və xidmətlərin təmin edilməsi və qəbulu sektorları üçün bu gün də əsasdır.

Əhalinin məskunlaşdığı şəhərlərdə ictimai nəqliyyat, xüsusən də qiymət, Bir çox cəhətdən yaxşı variant hesab edilsə də, praktikada sürətli nəqliyyat həlli üçün

uyğun olmayan problemlərin Həlli üçün tələb olunan səylərə əlavə olaraq, bu gün Covid-19 və Bunun yaratdığı yeni anormallığı nəzərə alsaq, taksi ilə daşınma ünsiyyət zamanı nalayiq ifadələrdən istifadə etmək, sənişini təhqir etmək, siqaret çəkmək), taksimetri yandırmamaq, gündüz, gecə taksimetri yandırmamaq v.s Sənişinlərin rahat bir səyahət təcrübəsi çox olduğu üçün Problemlərin qarşısını almaq və həll etmək mümkün ola bilər. Bu məqsədyönlü, sənişinin səyahət prosesi üzərində nəzarəti artıraraq daha təhlükəsiz və təhlükəsiz səyahət etmək üçün texnologiyadan istifadəyə əsaslanan bir çox mobil proqramlar tətbiq edilib hazırlanır. Bu proqramlar istifadəçiyə taksi sürməyə imkan verir.

Cari səyahət modelləri və mobil tətbiqlər sənişinin səyahətdən əvvəl və səyahət zamanı hökmranlığın təmin edilməsi və ya artırılması üzrə müxtəlif strategiyaları, funksiyaları və xidmətləri birləşdirən alternativ proses modelləri dizayn və texnologiyaya əsaslanaraq bir çoxundan istifadə edərək mobil proqramlar hazırlanmışdır. Bu strategiyaların əksəriyyətinin faydalardan biri də sənişinin səyahətdən əvvəl və sonra məlumatlandırılmasıdır və səyahət üzərində aktiv və mütləq nəzarəti saxlamaq və artırmaqdır. Sənişinin səyahət üzərində nəzarəti təmin etmək və ya səfəri artırmaq üçün bir proses olaraq qəbul edilməli, düzgün modelləşdirilməlidir. Bu araşdırmada ilk olaraq bəzi mövcud mobil proqramlar Söz mövzusu strategiya çərçivəsində taksi xidməti prosesi modelləri tədqiq edilmiş və ümumi olaraq qəbul edilmişdir və müxtəlif səyahət xidmət prosesi modelləri və hamısı modellərlə əlaqəli əməliyyatlar və funksiyalar tədqiq edilmiş və aşkar edilmişdir.

Taksi izləmə sistemi yol təhlükəsizliyini yaxşılaşdırmaq və xidmətlərin dayandırılması üçün hazırlanmış kompleks sistemdir. Hər gün bir çox insan taksi xidmətlərindən istifadə edir, çünki onları rahat və təhlükəsiz hesab edir. Bu nəqliyyat növünün populyarlığı günü-gündən artır. Sənişinlər rahat şəkildə təyinat yerlərinə çatır, sürücülərin sabit işi və gəliri var. Lakin bəzən gözlənilməz hallar yaranır və həm sürücü, həm də taksi dayanacağı üçün maddi və mənəvi itkilərə səbəb olur.

Taksi sürmək öz riskləri olan bir peşədir və sürücü üçün ehtiyat tədbirləri görülməlidir. Bu səbəbdən taksi izləmə sistemində panik düyməsi də var. Bu düymə

xaricdən paketə daxildir və onu taksiyə inteqrasiya etməklə istifadə etmək olar. Taksi izləmə sistemi ilə işləyən panik düyməsi taksi sürücüsü gözlənilməz hadisələrlə üzləşdikdə əlavə təhlükəsizlik tədbiri kimi istifadə edilə bilər. Bu sayədə lazımlı insanlara yer məlumatları göndərilir və erkən müdaxilə edilə bilər. (*Lim, S. M., Chia, S. E. (2015), səh (92-97)*).

Həm taksinin, həm də sürücünün təhlükəsizliyini ön planda tutan taksi izləmə sistemi sizə xidməti avtomobillərin dəqiq yerini bilmək, sürücünün davranışı, sürət, yollara icazəsiz daxil olmaq barədə məlumatlı olmaq və şirkət əmlakının mümkün oğurlanması hallarının qarşısını almaqda kömək edir. Sistem sayəsində onlarla və ya yüzlərlə avtomobili eyni anda canlı izləmək olar. (Şək.2.11)

Şək.2.11 Taksi izləmə sistemi

Taksi izləmə sistemi avtomobil izləmə sisteminə əlavə olaraq müxtəlif funksiyaları ehtiva edir və başda cari yer olmaqla bir çox məsələlər haqqında məlumat əldə etməyə imkan verir. Son illərdə avtomobil izləmə proqramı taksi parkının idarə edilməsini dəyişdirən inkişaflardan biridir. Sürücülərə və taksi parkı sahiblərinə nəqliyyat vasitələrini və əməliyyatlarını izləmək və effektiv şəkildə idarə etmək imkanı verən bu texnologiyadan istifadə etmək asandır və quraşdırmaq üçün büdcəyə uyğundur. GPS texnologiyasından istifadə edərək, taksi izləmə sistemi taksi parkı rəhbərlərinə real vaxt rejimində avtomobillərinin harada olduğunu izləməyə imkan verir. Avtomobilin izlənməsi sürücülərin müştərilərə daha sürətli çatmasına, yanacaq

səmərəliliyinin artırılmasına, hesabat xüsusiyyətləri ilə ətraflı məlumat verməyə və sürücülərə işləri qeyd etməyə və istiqamətlər əldə etməyə kömək edə bilər.

Sürücünün tanınması bölməsi taksi izləmə proqramının qabaqcıl xüsusiyyətidir. Bu bölmə qara qutu kimi fəaliyyət göstərir və avtomobil sahiblərinə və park menecerlərinə taksi sürücüsünün davranışına nəzarət etməyə imkan verir. Texnologiya sürücülərin sürətlənmə və ya həddən artıq sərt əyləc basmalarını və ya mühərriki çox uzun müddət boş rejimdə saxlamalarını qeyd edir. Beləliklə, lazımi tədbirləri görərək sürücü təcrübəsini və müştəri məmnuniyyətini artırmaq mümkündür.

Nəqliyyat sənayesində çoxlu sayda sahə işçiləri çalışır və çoxlu sayda müştəriyə xidmət göstərir. Ona görə də bu sənayedə idarəetmə həmişə vacib məsələdir. Effektiv monitoring və idarəetmənin olmaması gəlirin itirilməsi ilə nəticələnir. Ən səmərəli sistem taksi izləmə sistemi ilə yaradılır və hesabat hazırlayan, sürücü tanıma bölməsi sayəsində idarəetmə problemləri aradan qaldırılır. Beləliklə, sərnəşinlər rahat səyahət edə bilir və müntəzəm nəqliyyat təmin edilir.

Taksi izləmə sistemi GPS cihazları sayəsində 7/24 məkan məlumatlarının ötürülməsini təmin edir və digər sürücü və yol məlumatlarına, xüsusilə də məkana tətbiq vasitəsilə anında daxil olmaq mümkündür. İş prinsipi olduqca sadədir.

Taksi izləmə sistemi taksilərini izləmək və sürücülərin işini izləmək istəyən taksi şirkətləri və menecerləri üçün son dərəcə vacib bir sistemdir. O, eyni vaxtda bir ekranda bir çox nəzarəti yerinə yetirməyə imkan vermir, həm də sabit əlaqə sayəsində sürücü ilə ünsiyyətə kömək edir.

Taksi izləmə sistemi ilk növbədə sürücü və nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün hazırlanmışdır. Bu səbəbdən, avtomobil oğurluğu, soyğunçuluq və sürücünün həyat təhlükəsizliyini qorumaq üçün ən yaxşı sistemlərdən biridir. Siqnalizasiya sistemlərindən kənarında işləyən taksi izləmə sistemi istənilən vaxt cari yeri görməyə imkan verdiyi üçün oğurlanmış avtomobilin tapılmasını asanlaşdırır. Bununla belə, tez-tez sürücü davranışını təhlil etməyə üstünlük verilir.

O, sizə nəqliyyat vasitəsinin necə istifadə edildiyi və sərnəşinlər üçün təhlükəsiz mühitin yaradılıb-yaratılmaması barədə məlumat verir. Beləliklə,

taksilərinizin daha təhlükəsiz mühitə sahib olmasını təmin etmək üçün lazımi tədbirləri görə bilərsiniz. Taksi izləmə sisteminin xüsusiyyətləri və əlavə aksesuarları sistemin daha faydalı istifadəsinə şərait yaradır. Taksi izləmə sisteminin xüsusiyyətləri aşağıdakılardır:

- Ani Yer/Sürət Məlumatı: Bütün izləmə sistemlərində olduğu kimi, GPS sistemi də tətbiq istifadəçiləri ilə ani yer məlumatlarını paylaşır. Bundan əlavə, taksi izləmə sistemində nəqliyyat vasitəsi izləmə ilə eyni sürət məlumatları əldə edilə bilən məlumatlar arasındadır
- Sürücünün şəxsiyyət bölməsi: Bu bölmə sizə taksini kimin idarə etdiyini bilməyə imkan verir. Avtomobildən istifadə edən sürücü özünü sistemə tanıtmalıdır. Belə ki, icazəsiz şəxslər avtomobildən istifadə edə bilməz və marşrutlar qrafiklə birlikdə izlənilə bilər
- Çaxnaşma Düyməsi: Başda taksilər olmaqla ictimai nəqliyyat tələb edən və risk yaradan bütün nəqliyyat vasitələrində olması lazım olan panik düyməsi fəvqəladə hallarda səlahiyyətliyərin xəbərdar edilməsini təmin edir. Yer məlumatları sistemdəki mobil telefonlara göndərilir.
- Hesabat: Gün ərzində taksinin götürdüğü marşrutlar, sürət dəyişiklikləri, dayanacaqlar və bütün digər məlumatlar birlikdə toplanaraq hesabat hazırlanır.

Taksi Takip Sisteminin üstünlükləri.

Taksi parkınızı düzgün idarə etmək üçün sizə GPS izləmə lazımdır. Taksi izləmə sistemi ilə siz həmişə nəqliyyat vasitələrinizin dəqiq yerini bilərsiniz. Sürücülərinizin icazəsiz marşrutlardan istifadə etməsindən və ya qəfil əyləcləməsindən narahat olmaq lazım deyil. Siz həmçinin müştərilərinizin xeyrinə qərarlar qəbul etmək üçün cihazdakı məlumatlardan istifadə edə bilərsiniz

GPS-dən istifadə edərək taksi izləmə sisteminin tətbiqi taksi sahiblərinə gəlirliliklərini artırmağa imkan verən üsullardan biridir. Donanmanızın nə qədər böyük olmasından asılı olmayaraq, GPS izləmə taksi izləmək üçün faydalı və effektiv cihazdır.

Xüsusilə GPS izləmə sisteminin uzaqdan giriş xüsusiyyəti çox faydalıdır. Beləliklə, hər bir avtomobiliniz haqqında sizə lazım olan bütün məlumatlara sahib olursunuz. Məsələn, sürücülərin şəxsi istifadəsi üçün iş maşınlarından istifadə etməsinin qarşısı alınır. Həmçinin sürücülərin sürət həddini aşması qəzaya səbəb olmasından narahat olmağa dəyməz. (*Z.Parry, G.Carruthers. (2017)*).

Taksi Dayanacaqlarının Yeri və Tutumunun Qiymətləndirilməsi

Şəhər nəqliyyatında nəqliyyat növləri arasında koordinasiyanın olmaması, konkret əməliyyat siyasətinin olmaması və yoxlamaların olmaması nəqliyyat problemlərini yaradır. Xüsusən də taksilərin digər nəqliyyat növlərindən fərqli olaraq müstəqil fəaliyyət göstərməsi nəqliyyatda sıxlığa səbəb olur və daşımalara mənfi təsir göstərir. Yeni texnoloji inkişaflara paralel olaraq, mövcud taksi şirkətləri araşdırılmalı və onların daha səmərəli və təhlükəsiz işləməsi təmin edilməlidir . Şəhərdə kommersiya taksisi kimi xidmət edən nəqliyyat vasitələrinin texniki baxımdan keçirilməsi, parkinq yerlərinin ayrılması, nəqliyyatın hərəkətinə mənfi təsirlərin azaldılması və xidmət keyfiyyətinin artırılması kimi tənzimləmələrin həyata keçirilməsi şəhərin hərəkət dövrüyyəsi və təhlükəsizliyi baxımından çox vacibdir. (*Cavadov Ə.Ə., Bayramov, Bakı-1994, səh(162)*).

Şəhərə xidmət göstərən ticarət taksilərinin, xüsusən də iş saatlarında, müştəri axtarışında fasiləsiz dövrüyyəsinə minimuma endirmək, yolda təsadüfi nöqtələrdə gözləmələrinin qarşısını almaq və iqtisadi itkiləri minimuma endirmək üçün müvafiq yerlərin müəyyən edilməsi lazımdır. taksilərin götürə/götürə və gözləyə biləcəyi yerləri sistemlər kimi müasir texnologiyaların köməyi ilə müəyyən etmək lazımdır. İnkişaf etmiş ölkələrdə taksi dayanacaqlarının yer seçimi və planlaşdırılması yuxarıda qeyd olunan şərtlər daxilində həyata keçirilir. Ölkəmizdə taksi dayanacaqlarının və onlara olan tələbatın müəyyən edilməsi ilə bağlı araşdırmalar aparılmır və dünyada bu sahədə araşdırmalar məhduddur.

Dünyanın iri metropoliten şəhərlərində əhali-taksi əlaqəsi inkişaf səviyyəsinə görə dəyişir . Bütün dünyada şəhər səyahətinə tələbat artsa da, infrastruktur məhduddur və ona nəzarət edilməlidir . Dünyada aparılan araşdırmalarda əhalisi 1 milyondan az

olan şəhərlər üçün 1000 nəfərə 1 taksinin kifayət etdiyi ümumi şəkildə qəbul edilir . İnsanların taksilərdən nə vaxt və necə istifadə etdiyini başa düşmək üçün taksi tələbinə təsir edən amilləri müəyyən etmək vacibdir. İnkişaf etmiş ölkələrin şəhərlərində ictimai nəqliyyat xidmətinin yüksək səviyyədə olması və avtomobil sahibliyinin yüksək səviyyədə olması səbəbindən taksilərin ümumi daşımalarda payı 1-2% civarında qalır. İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə bu nisbət daha yüksəkdir və 5%-i keçən şəhərlər var . Dünyada taksi daşımalarının inkişafı ilə bağlı araşdırmalar taksi şirkətləri, səyahət qərarları, yer məlumatı araşdırması, smart tətbiqlər, taksi tələbi proqnozları, taksi simulyasiyaları, taksi dayanacaqlarının inkişafı və istifadəçi məmnunluğu kimi mövzular üzərində cəmlənmişdir.

Taksi tələbinin proqnozlaşdırılması:

Taksiər xüsusilə şəhər yerlərində nəqliyyatda mühüm rol oynayır. Gələcəkdə taksilərə tələbatın proqnozlaşdırılması xüsusi coğrafi yer alacaq. Uber ,bolt və yango və s.. kimi internet əsaslı nəqliyyat şirkətləri üçün daha əlverişli olacaq.Bu da müştərilərin və sərnişinlərin gözləmə vaxtını kəskin şəkildə azaldacaq və həmçinin taksi sürücülərinə müəyyən bir yerə getməy daha asan olacaq və bu da sərnişin və sürücülər üçün daha əlverişli olacaqdır.

Bu günlərdə şəhərlərdəki bütün insanlar üçün indiki yerdən təyinat yerinə gedib gəlmək üçün taksilər mühüm rol oynayırlar .Bu da internetlə işləyən taksilər üçün (UBER,BOLT,YANGO) böyük miqyaslı biznesə çevrilmişdir.Lakin bu şirkətlər və taksi sürücüləri bəzi böyük problemlərlə üzləşirlərBu problemlərin aradan qaldırılması üçün ciddi işlər görülür. Telefon zəngi ilə sifariş verilən taksilərdə bu problemlər daha çox olur. Misal olaraq taxsi sürücüsü sərnişinin dəqiq yerini tapmaqda çətinlik çəkir amma internet əsaslı taksilərdə bu problem demək olar ki tamami ilə aradan qaldırılıb.Problemlərin biri də taksi sürücülərinin sərnişinə vaxtında çatmamasıdır. Əgər taksi sürücüsü yeni sərnişinə çatmaq üçün daha çox vaxt sərf edərsə, o zaman həm yanacaq sərfiyyatı yüksək olar həmdə müştəri məmnuniyyəti azalacaq bu da şirkət üçün olduqca ziyanlıdır.

Sərnişinlətin narazılığına səbəb olan digər faktorlardan biridə odur ki yağışlı günlərdə və günün pik satlarında qiymətlərin ani bahalaşmasıdır bu kimi hallar yol verilməzdir və tez bir zamanda həlli tapılmalıdır.

Taksi Xidmətləri üçün Onlayn Proqnoz Modeli

Son illərdə həm şirkətlər, həm də tədqiqatçılar taksi sənayesinin gəlirini artırmaq üçün araşdırma aparırlar.

Taksi sənayesinin gəlirliliyini artırmaq üçün məlumatların onlayn taksi dispetçerliyi və vaxta qənaət edən marşrut tapmaq üçün intellektual sistemlər etmək üçün tədbirlər görülmüşdür. Burada biz yeni bir metodologiya təklif edirik sərnişinlərin məkan paylaşılması ilə bağlı onlayn proqnozlar hazırlayın taksi dayanacağı şəbəkələri hazırlanmalıdır.

Son on ildə real zamanlı nəqliyyat vasitələrinin yerləşdirmə sistemləri diqqəti çəkdi. Həm şirkətlər, həm də tədqiqatçılar yeni növ zəngin məkan-zaman məlumatı üçün taksi şəbəkələri də bu sistemdən çox təsirlənmişdir. Ağıllı məlumat analizindən istifadə edərək tədqiq edilə bilən çoxlu məlumat axını istehsal edilmişdir. Effektiv taksi dispetçerliyi və vaxta qənaət edən marşrut tapmaq üçün onlayn sistemlər taksi xidmətinin etibarlılığını artırmaq üçün artıq işlənib hazırlanmışdır. Taksi sürücüsünün mobillik kəşfiyyatı hər iki mənfəəti artırmaq üçün vacib bir xüsusiyyətdir. Bu mövzuya diqqət yetirən və real GPS məlumatlarından istifadə etmək vacibdir. Təqdim olunan iş GPS tarixçəsinə tətbiq edilən məkan dəqiq olmalıdır əks halda sərnişini düzgün məkana şatdırmaq olmazbu da sərnişin tələbatına güclü təsir göstərəcəkdir. Burada məqsəd gediş-təyinat vaxtının kubik matrisini qurmaqla müəyyən bir müddət ərzində sərnişin tələbatını aşkar etməkdən ibarətdir.

Taksi və sərnişin tələbi:

Sərnişin tələbatının araşdırılması taksi biznesi üçün vacibdir. Mövcud həllər adətən oflayn məlumatlara əsaslanır tez-tez tarixli və real vaxt analizi üçün qeyri-dəqiq olan əllə aparılan araşdırmalarla toplanır. Sərnişin tələbatını proqnozlaşdırmaq taksi biznesi üçün vacibdir. Tarixən bu cür sərnişin tələbatı əl prosedurları (məsələn, sorğular yaratmaq və ya nümunə götürmə) ilə araşdırılmışdır. Qısamüddətli, real vaxt

dinamikasını həll etmək üçün, minlərlə gəzinti taksisinin real vaxtını hesablayırıq mobil sensorlar və onlardan cari məlumatları toplayırıq. Sıx şəhər yerlərində taksilər olduğu üçün bununu şəhərlərdə etmək daha yaxşıdır. Burada yer sensorları və gediş sayğacları kimi GPS ilə təchiz edirik

İki istiqamət arasında səyahət vaxtının dəqiq proqnozlaşdırılması xidmətlərinin asanlaşdırılmasının vacib aspektidir. Bununla belə, bu, çox mürəkkəb və çətin bir işdir, bu birbaşa həll olunmur. Əvvəlki səyahət vaxtının proqnozlaşdırılması ilə bağlı tədqiqatlar müddəti qiymətləndirməyə yönəlmişdir.

2.3. Taksi xidmətləri bazarının tənzimlənməsi sahəsində beynəlxalq təcrübə

Dünya ölkələrinin nəqliyyat sisteminin əsas tərkib hissəsini taksilər təşkil edir. Şəxsi avtomobilin daha çox üstün olduğu, inkişaf etmiş müasir nəqliyyat sistemində Avropa ölkələrində taksi xidmətləri bazarında 1 milyondan çox işçi fəaliyyət göstərir. Bu göstərici həmin qitənin nəqliyyat şəbəkəsində olan iş yerlərinin təxminən 8%-ni təşkil edir. Taksidən istifadə müəyyən əhali qrupları üçün bəzi riskləri azalda bilər. Misal üçün, içkili avtomobil idarə etmək istəməyən, həmçinin gecə saatlarında yaşadıkları əraziyə təhlükəsiz çatmaq istəyən vətəndaşların nəqliyyat seçimində taksilər əsas paya malikdir. Bir çox araşdırmalara əsasən bunu deyə bilərikki, hərəkət qabiliyyəti qismən məhdud insanlar taksi xidmətlərindən ölkə əhalisinin qalan hissəsinə nisbətən təqribi olaraq təxminən 3 dəfə daha çox istifadə edir. Kənd yerlərində uzaq məsafələrə səyahətlər üçün daha çox əsas nəqliyyat vasitəsi kimi taksilər seçilir. Avropa ölkələrində ev təsərrüfatlarının təxminən 40%-nin şəxsi avtomobilinin olmadığı, əsasən də yaşlı insanların 50%-dən daha çoxunun avtomobil istifadə etmədiyini nəzərə alınsa, taksi xidmətlərinə olan ehtiyacın həcmi kiçik olmadığı aydınlaşır. (*Bakı araşdırma institutu "Azərbaycanda taksi xidmətinin tənzimlənməsi məsələləri" Bakı-2024 səh.10-21*)

Taksi platformalarının əsas üstünlüyü rəqəmsal tətbiqli olması, tələbin təkliflə effektiv şəkildə uyğunlaşdırıla bilməsi, müştəri yönümlü yanaşmalara əsas üstünlük verməsidir. Müasir taksi operatorlarından daha fərqli olaraq rəqəmsal taksi

dayanacaqlarına ehtiyacı yoxdur, müştəri özünə daha yaxın dayanacaqdan istifadə edə bilmir. Hətta sistem sizə avtomobil tipini, sürücü məlumatlarını, dövlət nömrə nişanını və gediş haqqınızın miqdarını öncədən təqdim edir. Avtomobildə unuduğunuz hər hansı əşya sistemdəki məlumatlarınıza əsasən geri sizə dərhal qaytarıla bilər.

Onlayn sistemin bir üstünlüyü də odur ki, sürücü və sərnişin bir-birini qiymətləndirir. Sərnişin ardıcıl olaraq bir neçə dəfə sifarişdən imtina edərsə, sistemə qeyd etdiyi ünvanıdan fərqli bir ünvanı getməyi təklif edərsə, sonrakı sifarişindən imtina edilməsi ya da daha baha bir xidmət təklif edilməsi variantları olur. Burada sürücünün ardıcıl olaraq daha aşağı məmnuniyyət xal alması onunla müqaviləyə xitam verilməsinə də səbəb ola bilər. Avropa Ədalət Məhkəməsi Uberin sürücüləri və sərnişinləri bir araya toplayan mobil proqram kimi deyil, nəqliyyat şirkəti olduğunu və üzv dövlətlərdə də yerli nəqliyyat qaydalarına əməl etməli olduğu barədə yeni qərar çıxarmışdı. Hazırda bütün dünyanın təqribi 71 ölkəsində təxminən 10 minə yaxın yaşayış sahəsində Uber şirkəti 93 milyondan çox müştəriyə 3,6 milyon sürücü vasitəsilə xidmət edir. Hazırda dünyada mövcud olan yeni platformalara xidmət operatoru olaraq deyil, sadəcə sürücü və müştəriləri bir araya toplayan onlayn platforma olaraq da baxılır. Belə qarşılıqlı qiymətləndirmə sisteminin olması xidmətin keyfiyyətini daha da artırmaq üçün imkanlar göstərir.

Bir çox dünya ölkələrin də Uber kimi fəaliyyət göstərən transmilli platformalar ilə yanaşı, həm də milli şirkətlər uğurla öz fəaliyyətlərini göstərir. Misal, Danimarkada fəaliyyət göstərən Dantaxi 4x48 belə platformalardan biridir. Dantaxi şirkət Uberə həddindən artıq çox bənzəyir və demək olarkı sabit qiymətlərlə onlayn şəkildə sifariş əsasında xidmət göstərir. Bu qiymətlər sifariş bazaya daxil olan kimi Google Maps tərəfindən təyin olunur və ödəniş yalnız nağdsız formada aparılır. Müştəri taksi sifariş verdikdə sürücünün adı və şəkli müştəriyə anında göndərilir. Sistem üzərindən davamlı şəkildə sürücülər tərəfindən müştəri məmnuniyyəti müəyyənləşdirilir və ardıcıl olaraq zəif xal toplayan sürücülər sistemdən silinir. Taksi sürücülərlə əməkdaşlıq edilməsi üçün lisenziya olması vacibdir. (*Bakı araşdırma institutu "Azərbaycanda taksi xidmətinin tənzimlənməsi məsələləri" Bakı-2024 səh.10-21*)

Son 15-20 ildə rəqəmsallaşma dalğası sayəsində taksi xidmətləri sferasına daha yeni vəziyyət yaranıb. Bolt, Uber, Lyft, və Hailo kimi internet taksi platformalarının sayının artması nəqliyyat vasitələrinin və onların sürücülərinin, sərnişinlərinin təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədi ilə yeni tənzimləmələr tələb edir. Hazırda taksi bazarının tənzimlənməsinin məqsədi ilk növbədə sərnişinlərin təhlükəsizliyidir. Bir tərəfdən isə haqsız rəqabətin qarşısının alınmasıdır. Fəaliyyət göstərən taksi xidmətlərinin mümkün olduğu qədər əhalinin bütün təbəqələrinə əlçatanlığına nail olmaq və sosial şərtlərin qorunması da vacibdir.

Taksi fəaliyyətinin ənənəvi qaydada tənzimləmə hazırda demək olarkı əhəmiyyətini itirir. Mobil telefonlar vasitəsilə sifarişlər verilir və bu da şəxsi məlumatların təhlükəsizliyi, onların qorunması məsuliyyətini yaradır. Həmçinin, şəxsi avtomobillərlə şirkətin qəbul etdiyi sifarişləri həyata keçirən sürücülərin əmək hüquqlarının qorunması həmçinin sosial-tibbi sığortası kimi ciddi problemlər tənzimləmə obyektinə çevrilib. Bundan əlavə rəqəmsal platformaların ənənəvi operatorları olaraq şirkət üçün yeni taksi parkı yaratmağa, müasir dayanacaqlar təşkil etməyə, taksometrlərdən geniş istifadə etməyə ehtiyac aradan qalxıb. Bunun əsas səbəbi isə, bu platformaların daha çox şəxsi avtomobillərə sahib sürücülərlə müqavilə bağlaması, internet sayəsində onların sərnişinlərlə əlaqələndirilməsinə şərait yaradır və bunun sayəsində müəyyən məvacib alaraq xidməti təşkil etməsidir. Bu halda artıq taksi dayanacaqları, parkları əhəmiyyətini itirir. Həmçinin, sifariş sistemə işləndiyi an avtomatik olaraq xidmət haqları müəyyənləşməsi üçün taksometrlər artıq lazımsız avadanlıqlara çevrilirlər.

Fəaliyyətlərini onlayn sifariş əsaslı həyata keçirən müasir rəqəmsal platformaların meydana çıxması son illər dispetçer-operator sistemində əsaslanan köhnə və ənənəvi taksi şirkətlərinin müasir və rəqəmsal tətbiqlərə əsaslanan yeni fəaliyyətə keçməyə məcbur edir. Hazırkı tənzimləmədə qarşıya qoyulan vacib məsələlər bunlardır: istifadə edilən nəqliyyat vasitələri hansı dərəcədə sərnişinlərin təhlükəsizliyinə zəmanət verir (yəni texniki təhlükəsizlik standartlarına cavab verirmi), taksi platformalarının təklif etdiyi bu qiymətlər nə dərəcədə rəqabət mühitində formalaşır,

taksi sürücüləri hansı dərəcədə peşəkardır (yəni onların sahib olduğu peşəkarlıq sərnəşinin təhlükəsizliyinə cavab verəcək dərəcədədirmi), mobil telefon məlumatlarının təhlükəsizliyinə təminat mexanizmləri varmı, onlayn platforma bununla bağlı müqavilə bağladığı taksi sürücüsünə qarşı hər hansı məsuliyyət müəyyən edirmi, sürücülərin və istifadə etdikləri avtomobillərin sığortası varmı, sürücünün iş saatları, istirahət vaxtları, sürücülərin taksi xidməti göstərmək üçün lisenziyası varmı, onların qazancları əmək və vergi qanunvericiliyinə uyğun tənzimlənirmi, onlayn platformanın sürücünün sərnəşinlərlə davranışlarına və yol hərəkəti qaydalarına riayət etməsinə nəzarət və izləmə sistemi qurulubmu (misal, davamlı müştəri məmnuniyyətinin ölçülməsi, 7 gün 24 saat qaynar xətt və baş vermiş məsələləri həll edən heyət varmı), taksi olaraq istifadə edilən avtomobillər təhlükəsiz və keyfiyyətli xidmət göstərmək üçün lazımı texniki tələblərə cavab verirlərmə və s.

Apardıqları araşdırmalar nətiəsində Avropa ekspertləri belə hesab edir ki, hazırda taksi platformaları müasir və rəqəmsal taxoqraflardan düzgün istifadə etməklə sürücülərin iş və istirahət vaxtlarına nəzarət etməli, onların iş saatından sonra müəyyən bir vaxt intervalında istirahət etməyini təmin etməlidir. Bu proses sürücülərin yorğunluğunun birbaşa qarşısını almağa xidmət edir. Beləki, taksi şirkətləri sürücünün gün ərzində fasiləsiz sürüş saatları üçün müəyyən limitləri və istirahət zamanını (məsələn, gün ərzində hər 2-3 saatdan bir 15-25 dəqiqə fasilə) müəyyən etməyə borcludurlar. Bu fasilələr və fasilə yerləri sürücü səyahətə başlamazdan əvvəl planlaşdırılmalıdır. Məsələn, İsveçrədə taksi sürücülərinin fəaliyyəti üçün həftəlik maksimum iş müddəti 48 saatdır. Taksi sürücüləri illik iş vaxtları qanunvericilikdə nəzərdə tutulan normadan müəyyən qədər, yəni maksimum 208 saat artıq ola bilər (həftəlik 4 saat olmaqla). Taksi sürücülərinə gün ərzində maksimum 9 saat, həftədə isə maksimum 45 saat avtomobil sürməyə icazə verilir. Sürücü avtomobili 4,5 saat istifadə etdikdən sonra 45 dəqiqəlik fasilə verilməlidir. İsveçdə taksi sürücülərinə bazar günləri və ya bayram günlərindən başqa, ortalama hər 20 gündə bir gün və yaxud 24 saat istirahət verilməlidir.

Avropanın iqtisadi cəhətdən öndə gedən ölkələrindən olan Almaniyada Dövlət Qəza Sığorta Qrupu (BG Verkehr) taksi sürücülərinə Alman Yol Təhlükəsizliyi Şurası tərəfindən müəyyən olmuş təlimatlara uyğun olaraq müəyyən təlimlər keçmək üçün onlara qrant dəstəyi verirlər və taksi sürücüləri bu vəsait hesabına təhlükəsizlik təlimlərində rahat şəkildə iştirak edirlər. Avropa ölkələrində taksilərin texniki vəziyyətinin daima yoxlanmasına xüsusi diqqət yetirilir. Məsələn, Almaniyada yeni istifadəyə verilən minik avtomobillərinin ilk istifadəsində 4 ildə 1 dəfə, daha sonra hər 2 ildən bir texniki vəziyyəti müayinədən keçirilməlidir.

Dünyanın bəzi ölkələrində taksi bazarı ilə bağlı tənzimlənən əsas məsələlərdən biri də taksilərin sayıdır. Dünya səviyyəsində aparılan araşdırmalar əhalisi 1 milyon az olan yerlərdə əhalinin hər ortalam 1000 nəfəri üçün 1 taksinin kifayət olduğunu göstərib. Bu araşdırmalara əsasən deyə bilərikki, taksi ilə daşımaların ictimai nəqliyyatda hissəsi inkişaf etmiş ölkələrin böyük şəhərlərində təxminən 2%-dən çox olmadığı halda, bu göstərici inkişaf etməkdə olan ölkələrdə 5%-ə çatır.

Dünyanın ayrı-ayrı ölkələrində taksilərin əhaliyə nisbəti fərqlidir. Məsələn 2021-ci ilin göstəricilərinə görə, əhalinin ortalam 1000 nəfərinə taksi sayı Budapeştdə 3,5, İstanbulda 1,3, Sinqapurda 2,8, Dubayda 3,2, Çikaqoda 2, Londonda 1,5 ədəd təşkil edib. Bu göstərici Bakıda taksinin sayının təxminən 28 min ədəd olduğu bildirilir. Əhalinin qeydiyyatda olan rəsmi sayı ilə (2,3 milyon nəfər) götürsək, bu göstərici təxminən 12 ədəd, qeyri-rəsmi məlumatlara əsasən sayı (3 milyondan çox) götürülsə, bu göstərici 9 ədəd təşkil edir). Həmçinin, 2020-ci ildə dünyada aparılan araşdırma şəhərlərdə hər kilometr üçün taksi tariflərinin səviyyəsi barədə məlumatları müəyyənləşdirib: Budapeştdə 0,98 avro, İstanbulda 1.42 avro, Dubayda 0,49 avro, Çikaqoda 3 avro, Sinqapurda 0,42 avro, , Londonda 3,55 avro. İndiki dövrdə taksinin sayının bazarın tələbatına hansı dərəcədə cavab verdiyini və taksilərin nə dərəcədə effektiv və səmərəli fəaliyyət göstərdiyini bilmək üçün bir qayda olaraq yerli hökumətlər xüsusi şəkildə indikatorlar əsasında qiymətləndirmələr aparırlar. Bu indikatorlardan biri də böyük şəhərlərdə sürülən yolun hansı hissəsinin sərnişinsiz qət edilməsidir. Bu sahədə aparılan araşdırmalara əsasən, İstanbulda sərnişinsiz hərəkət 43%, Dubayda cəmi 9%

təşkil etmişdir. *(Bakı araşdırma institutu “Azərbaycanda taksi xidmətinin tənzimlənməsi məsələləri” Bakı-2024 səh.10-21)*

Londonda havanın çirklənməsinin qarşısı almaq üçün tədbir olaraq fəaliyyət göstərən taksilərə qarşı standartlar müəyyənləşdirilib.2019-cu il 1 noyabr tarixindən sonra taksilər üçün maksimum fəaliyyət yaşı müəyyənləşdirilib, belə ki heç bir taksiyə bir müddətdən sonra fəaliyyət göstərmək üçün lisenziya verilməməsi qərarı verilib. Sıfır emissiya göstəricisinə sahib, Avro 6 dizellə və yaxud maye qazla işləyən taksilərə maksimum yaş həddi 15 il, bu tarixdən əvvəl maye qazla təchiz edilənlər üçün isə 20 il müəyyənləşdirilib. Avro 3, 4 və 5 standartlı dizel taksiləriə maksimum olaraq yaş həddi 1 noyabr 2022-ci ildən sonra 12 ilə endirilib.

Qonşu ölkə Türkiyədə, xüsusilə də ölkənin ən böyük şəhəri İstanbulda uzun müddətdir ki taksi bazarının tənzimlənməsi sahəsində geniş müzakirələr aparılsa da, bu problemləri əsaslı şəkildə həll etmək mümkün olmur. Problemin əsas səbəbi odur ki, hələ də ənənəvi fəaliyyət göstərən taksi operatorları bazarda əsas üstünlüyə sahibdir və bu şirkətlər miqyasında taksi xidməti göstərmək üçün xüsusi icazə sənədi olan “taksi nömrəsi”nin sürücü tərəfindən alınmasına ehtiyac var. Bu vəziyyət taksi fəaliyyəti üçün xərclərin kəskin surətdə artmasına, “taksi nömrələri”nin qazanc mənbəyi olaraq ayrı-ayrı imkanlı şəxslərin birbaşa olaraq əlində təmərküzləşməsinə və sektorun mümkün fəaliyyətinin effektivliyinin kəskin aşağı düşməsinə gətirib çıxarır.

İstanbulda 2020-ci ilin sonuna olan rəqəmə əsasən 30 minə yaxın taksi sürücüsü olub ki, bunun da təqribi 10 minə yaxını Uberlə əməkdaşlıq edən sürücülər olub.Türkiyənin İstanbul Texniki Universitetinin apardığı araşdırmaya əsasən, orta hesabla əhalinin hər 1000 nəfərinə düşən taksi sayı 3-dən az olduqda, bu göstərici taksi qıtlığını və insanların fəaliyyəti üçün xidmətin əlçatanlığının mühüm dərəcədə aşağı olmasını göstərir. Dünya üzrə şəhərin taksi xidmətilə normal təminatı üçün bu göstərici 3 və hətta daha da çox olmalıdır. Hazırda dünya üzrə bu göstərici təqribi 2,2- dir.Paris, Praqa, London, Stokholm, və Barselona kimi dünyanın aparıcı şəhərlərində taksi əhali nisbəti dünya ortalamasından daha yüksəkdir.

Avropanın gözdə ölkələrindən olan Estoniyanın paytaxtı Tallin şəhərində son 10 ildə ənənəvi və rəqəmsal taksi fəaliyyətinin tənzimlənməsi prosesi paralel olaraq aparılır. Bu sənədlərdən biri də taksi nəqliyyatına tələblərə aid 29 oktyabr 2015-ci il tarixli qaydaldır. Bu sənədə əsasən, taksi kimi istifadə edilən nəqliyyat vasitələri bəzi tələbləri ödəməlidir. Məsələn, avtomobil qəza əlamətləri və ya zədələnmiş olmamalı, texniki cəhətdən tam saz vəziyyətdə olmalı, sürücü və onun yanındakı ön sərnişin oturacağı təhlükəsizlik yastıqları, ABS əyləci, 5-ə qədər oturmaq yerinə sahib olan nəqliyyat vasitəsinin minimum 4 qapısı, 6 və yaxud daha çox oturmaq yerinə sahib olan nəqliyyat vasitəsinin isə ən azı 3 qapısı olmalıdır. Tallində taksi xidmətləri üçün tarif 2 elementdən ibarətdir: 1-ci element sifariş haqqı – 5,5 avro, 2-ci element hər km gediş üçün 1,1 avro. Taksometrlərin tətbiqilə bağlı qaydaya əsasən, qurğu sərnişinin rahat görə biləcəyi yerdə yerləşdirilməli və nəqliyyat vasitəsinə bilavasitə uyğunlaşdırılmalıdır. (*Bakı araşdırma institutu “Azərbaycanda taksi xidmətinin tənzimlənməsi məsələləri” Bakı-2024 səh.10-21*)

Eston dili haqqında qəbul edilmiş qanununa əsasən, ictimai nəqliyyatı istifadə edən sürücülərdən ən aşağı B1 səviyyəsində eston dilini biliyi tələb edilir. Bu da öz növbəsində, İctimai Nəqliyyat haqqında Qanuna əsasən sürücülərlə müqavilə imzalanarkən onun həyata keçirdiyi cinayətlərin ağırlıq dərəcəsi, işdəki peşəkar təcrübəsi də diqqət mərkəzində saxlanılır.

Estoniyanın aparıcı ekspertləri belə hesab edir ki, onlayn sifarişlər əsasında xidmət göstərən taksi şirkətləri sürücülərlə aralarında əmək müqaviləsi imzalamalıdır. Bu zaman işçilər əmək və sosial mənafeyini müdafi edən həmkarlar təşkilatlarında cəmlənməlidir.

Nəqliyyat Tənzimləyicilərinin Beynəlxalq Assosiasiyası (The International Association of Transportation Regulators) da taksi fəaliyyətinin tənzimlənməsi ilə bağlı olaraq təkliflər toplusu yaradıb. Bu təkliflərin bir neçəsi aşağıdakı kimi qruplaşdırılıb:

- Avtomobilin keyfiyyəti və təhlükəsizliyi ilə bağlı standartlar. Bu standartlar, avtomobillərin müntəzəm yoxlanılması, həmin avtomobilin yaşı və sürüş üçün

uyğun normaların müəyyənləşdirilməsi, avadanlıqların lazımi tələblərə cavab verməsi, taksilərə texniki baxışa aid normalar ilə bağlı müəyyən tələblərin tətbiqini nəzərdə tutur.

- Bazara girişlə bağlı olan tənzimləmələr. Bu tənzimləmə, bazara daxil olma meyarlarının, fəaliyyət göstərəcək nəqliyyat vasitələrinin və onların operatorlarının sayına məhdudiyyətlərin, nəzərdə tutur;
- Sərnişinlərin daşınmasına nəzarətin tənzimlənməsi: Bu, klassik və ya GPS taksimetrylərdən istifadə olunması, tariflərin formalaşdırılmasıyla bağlı olan tənzimləmələri nəzərdə tutur;
- Xidmətin keyfiyyəti ilə bağlı tənzimləmə. Bu tənzimləmə, sərnişinlərin rahat və təhlükəsiz şəkildə daşınması üçün tələbləri nəzərdə tutur.

III FƏSİL. Taksi sürüclərinin ixtisas artırılması üçün sərnişin tələbinin qiymətləndirilməsi

3.1 Bakı şəhərində taksi xidmətləri bazarının mövcud vəziyyəti və problemlər

Hazırda ölkəmizdə, xüsusilə də Bakıda taksi xidməti fəaliyyəti ictimai sərnişin daşınması nəqliyyatının əsas elementinə çevrilib. Son illərdə xüsusilə də şəhər əhalisinin müxtəlif təbəqələri taksi xidmətlərindən daha geniş şəkildə istifadə edir. Bu xidmətə tələbin həcmının artmasının 3 əsas səbəbini qeyd edə bilərik. Birincisi xidmətin qiymətlərinin əhalinin fərqli təbəqələri üçün daha da əlçatan olması, ikinci tərəfdən sərnişin daşınması sahəsində şəhərdə ictimai nəqliyyatın fəaliyyətinin qanəedici səviyyədə olmaması, üçüncü tərəfdən isə Covid-19 virusu ilə əlaqədar olaraq insanlar tərəfindən həyata keçirilən ehtiyat tədbirlərinin davam etməsi kimi amillərlə izah oluna bilər.

Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin (DSK) statistik məlumatlarına əsasən, 2022-ci ildə ölkədaxili ümumi sərnişin daşınmalarının təqribi 5.2 faizi taksi daşınmalarının payına düşür. DSK-nın statistik məlumatlarına görə ölkə üzrə illik ümumi sərnişin daşınmasında taksi daşınmalarının ümumi payı 2010-cu ildə 3.0 faiz, bu göstərici 2015-ci ildə 3.4% yüksəlmiş, 2019-cu ildə isə 3.5 faiz, 2022-ci ildə 5.2 faizə qədər artıb. Statistik göstəricilərin təhlili göstərir ki, Covid-19 pandemiyası ilə əlaqədar olaraq xüsusi karantin rejimi müddətində taksi xidmətlərinə tələb daha sürətlə artıb. 2020-ci və 2021-ci illərdə tətbiq olunan xüsusi karantin rejimi səbəbindən digər nəqliyyat vasitələri ilə sərnişin daşınmalarında payın kəskin sürətdə azalması baş verdiyi halda, daşınmalarda taksinin payının artım göstərdiyi müşahidə olunub. Belə ki, DSK-nın son məlumatlarına əsasən, 2019-cu illə müqayisədə 2021-ci ildə ölkə üzrə avtobus vasitəsilə sərnişin daşınması 1,7 milyard sərnişindən 1,0 milyarda, Bakı şəhərində metro ilə daşınmalar 236.7 milyondan 90.2 milyona (təxmini 62 faiz) düşdüyü müşahidə olunduğu halda, bu göstərici taksi ilə daşınmaların sayının 71.4 milyondan artaraq 86.9 milyona yüksəldiyini, yəni 21.7 faiz artdığını göstərir. 2022-ci ildə avtobus və metro vasitəsi ilə sərnişin daşınmalarında əvvəlki dövrlərlə

müqayisədə kəskin yüksəlişlər baş verib, amma 2019-cu il səviyyəsi hələ də bərpa olunmayıb. DSK-nın verdiyi məlumatlara əsasən deyə bilərik ki, 2022-ci ildə ölkədaxili avtobusla sənişin daşınmalarının həcmi 2019-cu ildəkinin 4-də 3-ü qədər yəni 75.6 faizi qədər olub. 2019-cu ildə göstərici təxmini 1.74 milyard, 2022-ci ildə isə təxmini 1.32 milyard sənişin daşınıb. 2019-cu ilin statistik göstəriciləriylə müqayisədə 2022-ci ildə Bakıda metro stansiyalarının sayının iki ədəd, metroda sənişin vaqonlarının həcmnin 19 vahid artmasına və bu da metro gedişlərinə müxtəlif məhdudiyyətlərin aradan qaldırılmasına baxmayaraq, metro vasitəsilə sənişin daşınmalarının illik həcmi hələ də 2019-cu il səviyyəsinə çatmayıb. (*Bakı araşdırma institutu "Azərbaycanda taksi xidmətinin tənzimlənməsi məsələləri" Bakı-2024 səh.10-21*)

Statistika Komitəsinin statistik məlumatlarına əsasən deyə bilərik ki, 2023-cü ilin yanvar-sentyabr ayları ərzində taksi daşımalarının həcmnin (cəmi 63.3 milyon sənişin) 34.2 milyonu və yaxud 54.0 faizi fiziki şəxs, qalan 46.0 faizi isə hüquqi şəxs statusu yaratmaqla fəaliyyət aparan daşıyıcıların payına düşmüşdür.

Beləki, Bakı şəhərində fəaliyyətdə olan taksi avtomobillərinin sayı haqqında məlumatlar müxtəlif mənbələrdə müxtəlif göstərilib. 2022-ci ilin dekabr ayında Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyinin (RİNN) aparıcı mütəxəssisi Rauf Səfərov Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində həyata keçirilən Nəqliyyat və Logistika Kompleksinin İnkişafı konfransında "Azərbaycanda fəaliyyətdə olan təxminən 40 min taksi olduğunu və bu taksilərin təxminən 28 mininin Bakı şəhərinin payına düşdüyünü" bildirmişdir. Bir müddət sonra yəni 2023-cü il iyunun 12-də - Milli Məclisin iclasında Avtomobil nəqliyyatı haqqında Qanuna müəyyən dəyişikliklərlə bağlı qanun layihəsinin müzakirəsindəki çıxışında Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat naziri Rəşad Nəbiyev Bakı şəhərində təqribən 67 min taksinin fəaliyyət göstərdiyini deyib.

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisin İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin nazirinin toxunduğu əsas məsələlərdən biri də taksilərin gediş qiyməti, taksi sürücülərinin gündəlik olaraq 14-15 saat fəaliyyətdə olmaları, taksilərin sayının

çoxluğu səbəbindən şəhərdə gündəlik tıxacların sayının günü-gündən artması, ekoloji problemlər və s. olub. Nazirin öz fikrində bildiribki, Bakıda taksilərin gediş qiyməti həddindən artıq dərəcədə aşağı olduğundan taksi xidmətlərinə tələb də yüksəkdir. Nazir həmçinin qeyd edib ki, Avtomobil nəqliyyatı haqqında Qanuna edilən dəyişikliklərdən sonra daha yeni tənzimləmələr taksi qiymətlərinin səviyyəsinin artmasına gətirib çıxaracaq. Beləki, 2023-cü ilin iyul ayında Avtomobil nəqliyyatı haqqında Qanunda yeni dəyişikliklər təsdiq olunduqdan sonra taksilər minimum gediş haqqını da artırdılar. Bu dəyişikliklərin qəbul olunmasından dərhal sonra Uber, Bolt və Yango şirkətlərində qısa gedişli yəni yaxın məsafələrə gedişlər üçün minimal məbləğ 1- 1.60 AZN-dən qalxaraq 2.50 AZN olub. Bu şəkildə qiymət səviyyəsinin artımının taksi xidmətlərindən mütəmadi istifadə edənlərin sayına necə bir təsir göstərdiyini qiymətləndirmək üçün hələ tezdir. Bununla yanaşı, 2023-cü ilin ilk 9 ayında DSK-nın məlumatlarına görə, əvvəlki ilin ilk 9 ayı ilə müqayisədə 2023-cü ilin eyni dövründə taksi ilə sənişin daşınmalarının sayı azalmayıb, tam əksinə 60.5 milyondan artaraq 63.3 milyona qalxıb, bu da 4.7 faiz artım deməkdir. (stat.gov.az)

Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən daşıyıcı taksi şirkətləri və fərdi sahibkarların sayı və onların tərkibi ilə bağlı məlumata elektron resurslardan biri olan bakutaxi.info saytından bəzi məlumatları əldə edə bildik. Bu saytda Bakı şəhərində fəaliyyətdə olan 32 əsas daşıyıcı taksi şirkəti haqqında məlumatlar əks olunub. (bakutaxi.info)

Bunlar aşağıdakılardır:

1. Uber	16. Bakı Taksi xidməti
2. Ekonom Taksi	17. Bumeranq
3. Bolt (Taxify)	18. Taxi Bus
4. Omega Taksi	19. Xanımların xətti
5. Maxim	20. UTAP
6. Omega Taksi	21.1 taxi
7. Ailə Taksi	22. Express Taksi
8. Salam Taksi	23. Region Transfer
9. Taxion	24. TaxiGo

10. 9898 Taksi	25. Alo Taksi
11. Ulduz Taxi	26. Fly Taxi
12. Güven Taksi	27. Dylyver
13. Alo Taxi	28. Asan Taksi
14. Irfan Taxi	29. BiR
15. Taxi 8811	30. Taxi 158

Son illərdə Bakı şəhərində taksi fəaliyyəti göstərən şirkətlərinin payları haqqında dəqiq statistik məlumatlar yoxdur. Ötən ilin iyulunda 1204 istifadəçi arasında sorğu həyata keçirən Media Təhlili Mərkəzinin apardığı tədqiqata əsasən deyə bilərikki, istifadəçilərin 69%-i Bolt, 44%-i Uber, 15%-i Yango, 10%-i 189 taksi, 8%-i isə Maksim şirkətinin istifadəçisi olduğunu bəyan edib. Bu sorğuda istifadəçilərin taksi şirkətlərinin fəaliyyətində olduqları narazı halları da öyrənilib. Sorğuya cavab verən istifadəçilərin 18%-i fəaliyyət göstərən avtomobillərin köhnə və texniki vəziyyətlərinin nasaz olmasından, 25%-i sürücülərin peşəkarlığından, 15%-i yol hərəkəti qaydalarına tam şəkildə riayət olunmamasından, 20%-i isə sürücülərin sənişinlərlə qeyri-etik davranışlara yol verilməsindən narazı olduqlarını bildiriblər.

Bu tədqiqatın həyata keçirilməsi çərçivəsində 215 nəfər istifadəçi arasında sosial şəbəkələr üzərindən həyata keçirdiyimiz anonim sorğunun cavablarının nəticələri bunlardır:

- ✓ Müştərilər taksidən istifadə edərkən ən çox istifadə etdikləri şirkət Bolt (75%) və UBER/YANGO (45%) şirkətləridir.
- ✓ Əgər taksi xidmətləri bahalaşsa bu halda istifadəçilərin böyük əksəriyyəti (təqribi 70,8%) taksi xidmətindən əvvəlkinə nisbətən daha az istifadə edəcəyini bildirib.
- ✓ İstifadəçilərin 96.5%-i müxtəlif tezliklə taksi xidmətindən geniş istifadə edir. Xidmətdən az istifadə edənlər bunun əsas səbəbini şəxsi avtomobili olmaları və yaxud iş yerinin yaşayış ərazisinə yaxın olması səbəbindən ictimai nəqliyyata daha az ehtiyac duymaması ilə əlaqələndirib.

- ✓ İstifadəçilərin taksi xidmətinin keyfiyyətindən əsas narazılığı olaraq əsasən sürücülərin avtomobili düzgün şəkildə idarəetməsinin peşəkar səviyyədə olmaması (49%) və onların müştərilərlə davranışlarında müəyyən dərəcədə problemlərin olması (46.7%) ilə bağlıdır. Bundan əlavə maşının rahatlığının və onun təmizliyinin (30.1%) həmçinin texniki göstəricilərinin (28.3%) elə də qənaətbəxş səviyyədə olmaması bildirilən əsas iradlar sırasında olub.
- ✓ Taksi xidmətindən tez-tez istifadə edənlərin əksəriyyəti (təqribən 53.4%) bu xidmətə müraciət etmələrinin əsas səbəbini ictimai nəqliyyatın normal şəkildə işləməməsi ilə əlaqələndiriblər. Onların əsas problem gedəcəkləri ünvana birbaşa ictimai nəqliyyat işləməməsini və ya bir neçə nəqliyyat növü dəyişməyə məcburiyyət yarandığını qeyd ediblər.
- ✓ Taksi müştərilərinin böyük əksəriyyəti, yəni 92.5%-i taksi xidmətinə müraciət edərkən rahatlıq üçün mobil telefon tətbiqlərindən istifadəyə daha çox üstünlük verir.
- ✓ Sorğuda iştirak edənlər taksi sürücülərinin pis davranışlarına əsas nümunə olaraq maşını sürətli idarə etmək, kəskin maneərlər etmək və s. olaraq bildiriblər.
- ✓ İstifadəçilərin təqribi 1/3 hissəsi mobil tətbiqdə göstərilən sürücü və ya maşın markası ilə istifadəçiyə xidmət göstərən sürücünün fərqli olması halları ilə tez-tez üzləşdiklərini bildiriblər.

Taksi xidmətinin hazırkı keyfiyyətinin daha da artırılması ilə bağlı istifadəçilərin təklifləri taksi sürücüsünün peşəkarlığının yüksəldilməsi və onun davranış mədəniyyətinin artırılması ilə bağlı olub. Sorğuda iştirak edənlərin 71.8%-i sürücülərin müştərilər ilə olan davranış mədəniyyətinin artırılmasını, 61.5%-i sürücülərin avtomobili idarəetmə peşəkarlığının daha da artırılmasını təklif olaraq irəli sürüblər. Həmçinin gediş haqqının nağdsız formada, yəni ödəniş kartı vasitəsilə ödənişinə maneənin aradan qalxması da (54,3%) əsas təkliflər arasında olub.

3.2 TAKSİ FƏALİYYƏTİNİN SƏRNIŞINLƏR TƏRƏFİNDƏN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Bu gün taksi fəaliyyət indiki dünyada əvəz olunmaz rolu vardır. Taksı fəaliyyətinin inkişafı və ya taksi sürücülərinin ixtisasartırması üçün müştərilərin rolu, onların düşüncələri sürücülərə verdiyi rəy və ya qiymət onların gələcəkdəki inkişafı üçün önəmli rolu vardır.

Nəzərə alsaq ki hər bir müştəri öz rahatlığına önəm verir bu rahatlığın göstəricisi isə göstərilən xidmətin keyfiyyətidir. Bu yerdə isə müştərilərin sürücüləri qiymətləndirməsi ön plana çıxır. Müştərilərin sürücülərə verdiyi qiymət əsasında sürücülülər fikir sahibi olurlar eyni zamananda taksi şirkəti onların tərkibində çalışan taksi sürücülərin keyfiyyətindən, göstərdiyi xidmətdən xəbərdar olur. Bu qiymətləndirmə əsasında sürücülər nəyi doğru nəyi yanlış etdiyini bilir və o istiqamətdə özünü inkişaf etdirir və gələcəkdə yarana biləcək hər hansı bir problemin qarşısını almış olur və eyni zamanda da bir müddət sonra müştəri narazılığın sayı sıfıra yaxın olur.

Hal-hazırda müştərilərin sürücüləri qiymətləndirməsi praktikda bir çox nümunəsi var. Nümunə göstərmiş olsaq hal hazırda ölkə daxilində fəaliyyət göstərən bir sıra taksi şirkətləri var və bunların demək olar ki mütləq əksəriyyətində müştəri qiymətləndirməsindəki önəmli rolu mobil tətbiq vasitəsi ilə sürücü qiymətləndirilməsi durur. Bu proses necə baş verir?. Müştəri hər hansı bir gedişin sonunda mobil tətbiqin ona avtomatik olaraq göndərdiyi bir sorğu olur. Bu sorğunun hər hansı bir məcbəriliyi yoxdur. Burada bu sorğu əsasında bir ilə beş arasında və ya bir ulduz ilə beş ulduz arasında bir qiymətləndirmə olur. Müştəri bu qiymətləndirməni müxtəlif meyarlar əsasında apar bilər, misal olaraq təhlükəsizlik, nəzakət, peşəkarlıq və s. (Şəkil.3.1)

Səfərin ümumi təəssüratı sürücünün öz işini nə dərəcədə yaxşı yerinə yetirməsindən asılıdır. Yüksək şəkildə qiymətləndirdiyimiz zaman sistem avtomatik olaraq sorğunu bağlayır çünki hər hansı bir problem olmadığı üçün müştəri sürücünün xidmətini yüksək qiymətləndirmiş və əlavə heç bir suala ehtiyac yoxdur. Əks halda

aşağı qiymətləndirdiyi halda sistem avtomatik olaraq bir bölmə daha açır hansı ki qeyd yerində hər hansı bir narazı olduğunuz məqamı yazılı şəkildə qeyd etmək .Təbii ki bundan öncə sistem avtomatik şəkildə bir neçə alternativ variant təqdim edir, hansı ki bu variantlar daha öncə müştərilər tərəfində qeyd olunmuş narazılıqlardır. Bunlara misal olaraq sürücü kobudluğu,maşının təyinatına uyğun olmaması və ya natəmiz olması və s. Müştərinin narazı olduğu məqam bunlardan hər hansı biri deyilsə digər bölməsində narazı olduğu məqamı qeyd etmək olar. Sürücü haqqında müsbət rəylər onun populyarlığının artmasına və daha çox sifariş almasına səbəb ola bilər.Bu qiymətləndirə sürücünü reputasiyasına ,reytinqin göstəricisinə təsir göstərir və əgər bu göstərici aşağı olarsa müştəri seçimin həmin sürücüdən yana istifadə etməyəcək. Belə olduğu halda sürücü öz səhvlərinin üzərində çalışacaq və ixtisasartırma istiqamətində irəli addım atacaq.

Şəkil .3.1 Müştərilərin sürücülüləri qiymətləndirməsi

Gördüyümüz kimi sərnişinlər müxtəlif aspektlərdən dəyərləndirir. Belə bir qənaətə gəlmək olar taksi sürücülərin indiki vəziyyətdə davranışları peşəkarlıqları kifayət qədər deyil. Əslində bu sorğuların keçirilməsində məqsədlərdən biri sərnişinin həmin anda hər hansı bir narazılığı aradan götürmək.İkinci bir məqsəd taksi fəaliyyətini inkişaf etdirmək və taksi sürücülərinin ixtisasartırma istiqamətində baza məlumatların toplanmasıdır. Bu məlumatlarda sərnişinlərin əsas nələrə diqqət yetirir hansı mövzuda daha çox şikayət olunur.

Müştərilər sürücüləri qiymətləndirərkən bir neçə məqamı qeyd edək:

Sürücülərin nəzakəti və məsuliyyətliliyi sənişinlərin diqqət yetirdiyi ən vacib keyfiyyətlərdəndir. Onlar sürücünün hörmətli olmasını və istənilən vəziyyətdə kömək etməyə hazır olmasını istəyirlər. Bir çox sənişin nəqliyyat vasitəsinə girərkən onları qarşılayan, xırda detallara diqqət yetirən və detallara diqqət göstərən sürücüləri yüksək qiymətləndirir. Məsələn, sürücü qapını açmağı təklif edirsə və ya baqajda kömək edirsə, bu, müsbət təəssürat yaradır və onun diqqətli və məşğul olduğunu göstərir. Bundan əlavə, sənişinlər sürücülərin istək və ya istəklərinə cavab verməsini qiymətləndirirlər. Əgər sürücü sənişinin istəyi ilə marşrutu dəyişməyə və ya müəyyən yerdə dayanmaq təklifini qəbul etməyə hazırdırsa, bu, onlara hörmət və qərar qəbul etmə prosesində iştirak hissi yaradır. (*Authors Luana Bidasca, Ellen Townsen*) (2009).

Sorğular göstərir ki, sənişinlər əksər hallarda sürücülərin ünsiyyətcilliyinə fikir verirlər. Sənişinlərin özlərini rahat hiss etdikləri və ünsiyyətdə maraqlı olduqları sürücünü necə tapdıqları barədə çoxlu hekayələr var. Belə sürücülər inam mühiti yaradır və səfəri daha zövqlü edir.

Ümumiyyətlə, taksi xidmətinin keyfiyyəti ilə bağlı sənişinlərin fikirlərinin formalaşmasında sürücülərin nəzakəti və məsuliyyətliliyi əsas rol oynayır. Sənişinlər sürücüdən diqqət və qayğı gözləyirlər və bu sürücülər çox vaxt təkrar iş üçün üstünlük verilən sürücülərdir. Əksər sənişinlər üçün xidmət seçərkən taksi sürücüsünün peşəkarlığı əsas meyarlardan biridir. Yüksək keyfiyyətli və təcrübəli sürücülük səfər zamanı təhlükəsizlik və rahatlığın açarı hesab olunur.

Sənişinlər yaxşı sürücülük bacarığı olan sürücüləri qiymətləndirirlər. Onlar sürücüdən sürətləri inamlı və rəvan dəyişməsinə, ehtiyatla manevr etməsinə və bütün yol hərəkəti qaydalarına əməl etməsinə gözləyirlər. Sənişinlər həmçinin sürücünün yolda təhlükəli vəziyyətləri qabaqcadan görmək və uğurla idarə etmək bacarığını qiymətləndirirlər.

Sənişinlər sürücülük bacarığından əlavə, taksi sürücüsündən peşəkar ünsiyyət gözləyirlər. Müştəri ilə nəzakət, nəzakət və diqqət səfər zamanı xoş atmosfer yaradan mühüm keyfiyyətlərdir. Sürücünün söhbəti necə davam etdirəcəyini, baqajın

daşınması və qapıların açılması ilə bağlı yardım təklif etməsi, həmçinin səfəri mümkün qədər rahat etməyə çalışması sərnişinlərin xoşuna gəlir.

Sərnişinlər çox vaxt taksi sürücülərinin peşəkarlığını xarici görünüşünə və maşının vəziyyətinə görə qiymətləndirirlər. Təmiz və baxımlı avtomobil, eləcə də sürücünün səliqəli görünüşü müsbət təəssürat yarada, sürücüdə və bütövlükdə şirkətdə inamı artırır. *(Bakı araşdırma institutu "Azərbaycanda taksi xidmətinin tənzimlənməsi məsələləri" Bakı-2024 səh.21-33)*

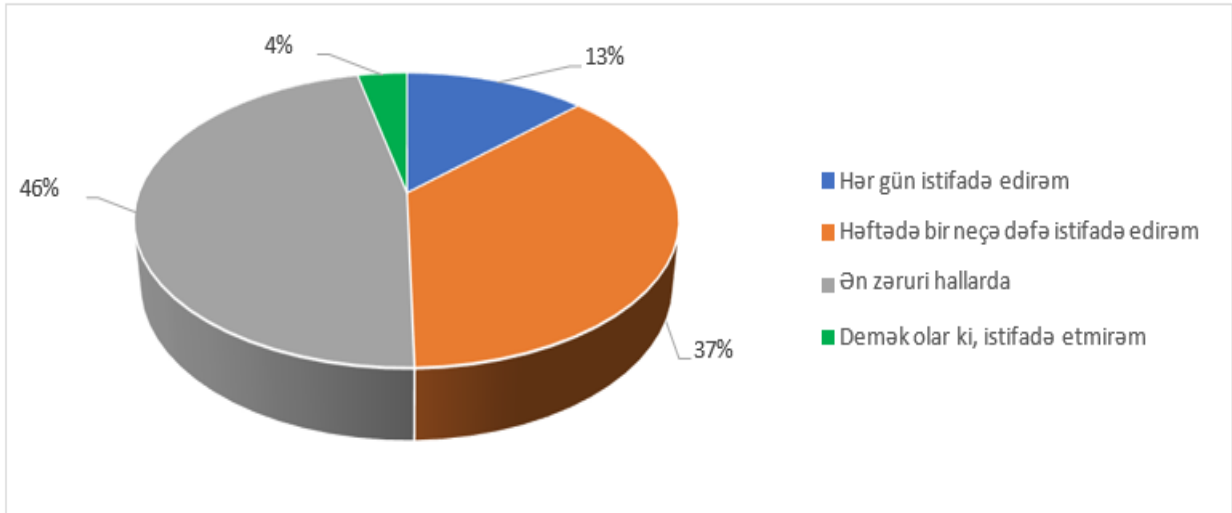
Ümumiyyətlə, sərnişinlər taksi sürücülərindən həm sürücülükdə, həm də müştərilərlə münasibətdə peşəkar olmasını gözləyirlər. Təhlükəsizliyə qayğı, sükən arxasında inam, nəzakət və dəqiqlik müsbət səyahət təcrübəsi və sürücü və bütövlükdə taksi şirkəti haqqında müsbət təəssürat yaradır.

Araşdırmalar nəticəsində əhalinin taksi fəaliyyətin keyfiyyətinə, qiymətinə fikirlərini öyrənmək, bu xidmətin keyfiyyətinin artırılması məqsədilə onların rəy və düşüncələrini almaq məqsədilə sosial şəbəkələr üzərindən sorğu keçirib.

Məşhur bir sayt vəsitəsilə keçirilən sorğu nəticəsində ümumilikdə 700-ə yaxın taksi istifadəçisi iştirak edib.

Müştərilərin 85%-ni kişilər, 15%-ni qadınlar təşkil edib. Sorğuda iştirak edənlərin demək olar yarısını (52%) 26-40, 1/4-i (25%) 41-50 yaş kateqoriyasına aid olub. Bundan əlavə 9%-i 17-25, 10%-i 51-64, 3%-i isə 65 yaş və üzəri olan şəxslər olublar.

Sorğunun birinci sulalı müştərilərin taksi xidmətində hansı tezliklə istifadə etməsilə bağlı olub. Suala cavab olaraq insanların 13%-i taksidən hər gün istifadə etdiyini bildirib. Digər bir qismi 37%-i taksidən həftənin bir neçə günü istifadə etdiyini, 46%-i isə zərurət yarandıqda istifadə etdiyini deyib. Müştərilərin 4%-i taksi xidmətindən, çox zaman heç istifadə etmədiyini deyib.

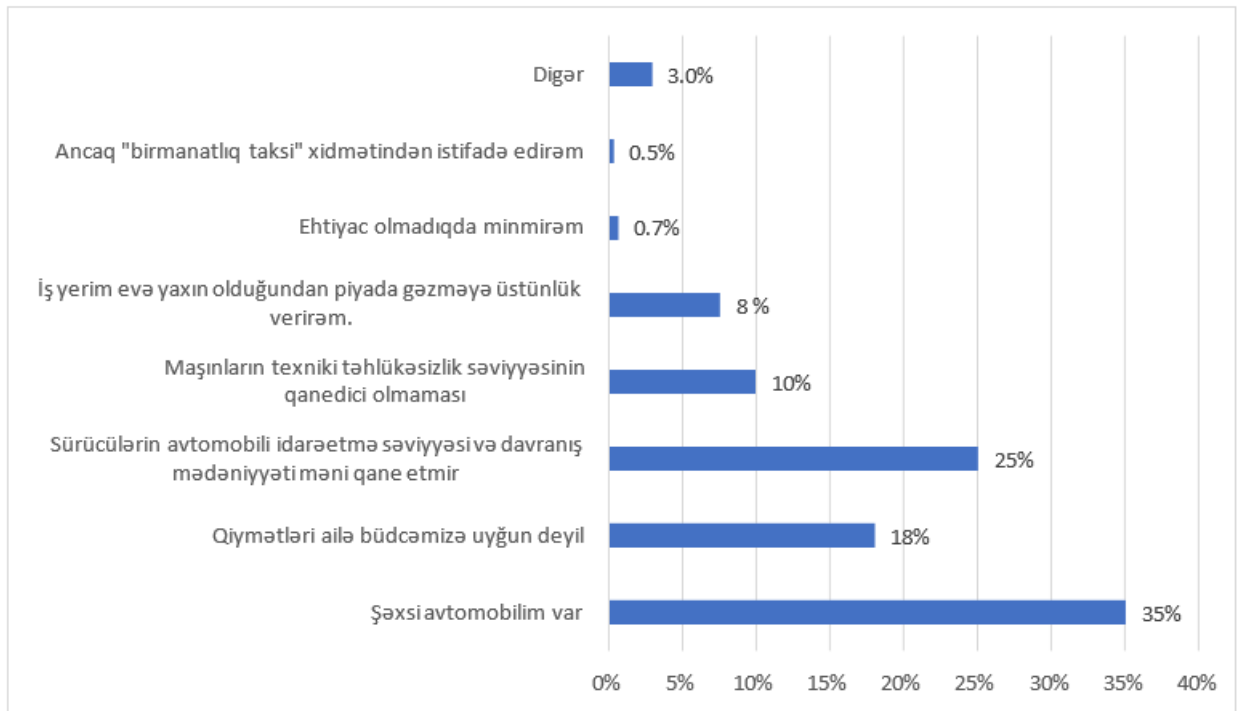

Diaqram. 3.1 Taksi xidmətində istifadə tezliyi

Sorğu zamananı müştərilərin taksi xidmətində çox az istifadə etmələrin və yaxud tamamilə istifadə etməmələrin səbəbi araşdırılıb. Verilən cavablardan məlum olur ki, müştərilərin təqribi yarısından azı (43%) taksi xidmətinə ehtiyacı olmadığı məlum olub. Cavabları alınan müştərilərin bir qismi (35%) ehtiyacının olmamasını səbəbi olaraq şəxsi nəqliyyat vasitəsinin olması, 8%-i çalışdığı yerlərin evə uzaq olamaması səbəbindən ümumiyyətlə nəyinki taksi ictimai nəqliyyata ehtiyacı olamaması ilə əlaqələndirib.

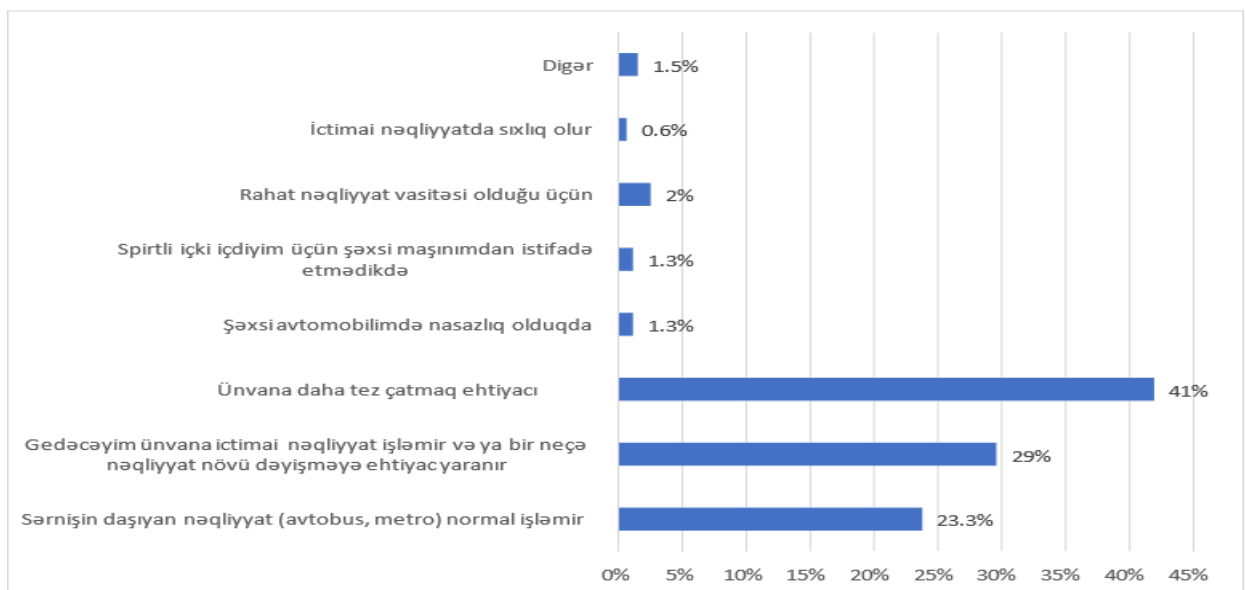
Taksidən istifadə çox az istifadə edən və yaxud ümumiyyətlə istifadə etməyənləri ¼-i (25%) zənn edir ki, taksi sürücülərinin avtomobili idarəetmə qabiliyyəti və davranış xüsusiyyəti qane edən səviyyədə deyil. Müştərilərin 18%-i taksi qiymətlərin ailə büdcəsini aşdığını və sərfəli olmadığını düşünür. Müştərilərin 10%-i isə təhlükəsislik dərəcəsini qane etmədiklərini qeyd edib. Müştərilərin az bir hissəsi (0,5%) taksidən istifadəni qiyməti hər bir sərnişin üçün 1 manat olan və xalq arasında “manatlıq taksi” kimi tanınan nəqliyyat vasitələrində etdiyini və belə daha sərfəli olduğunu bildirib. Müştərilərin 3%-i başqa səbəblərdən tıxac olmasına görə taksilərin ünvanı gec çatmasının, sürücülərin kart vasitəsilə ödəniş edilməsinə narazılıq etməsini, taksi ödənilən pulun israfçılıq olduğunu göstərib. (Diaqram 2)

Diaqram. 3.2 Taksi xidmətindən az istifadə olunmasının səbəbi

“Hansı vəziyyət taksidən istifadə etmək ehtiyacı yaranır?” sualına cavab olaraq müştərilər əsasən ünvana daha tez çatmaq üçün (41%), getdikləri ünvanda ictimai nəqliyyatın olmaması və yaxud birdən çox nəqliyyat vəsitəsindən ehtiyac olduğunu (29%) və sənişinləri daşıyan ictimai nəqliyyatın(metro,avtobus)normal vəziyyətdə işləməməsini (23,3%) qeyd edibiblər.(Diaqram 3)

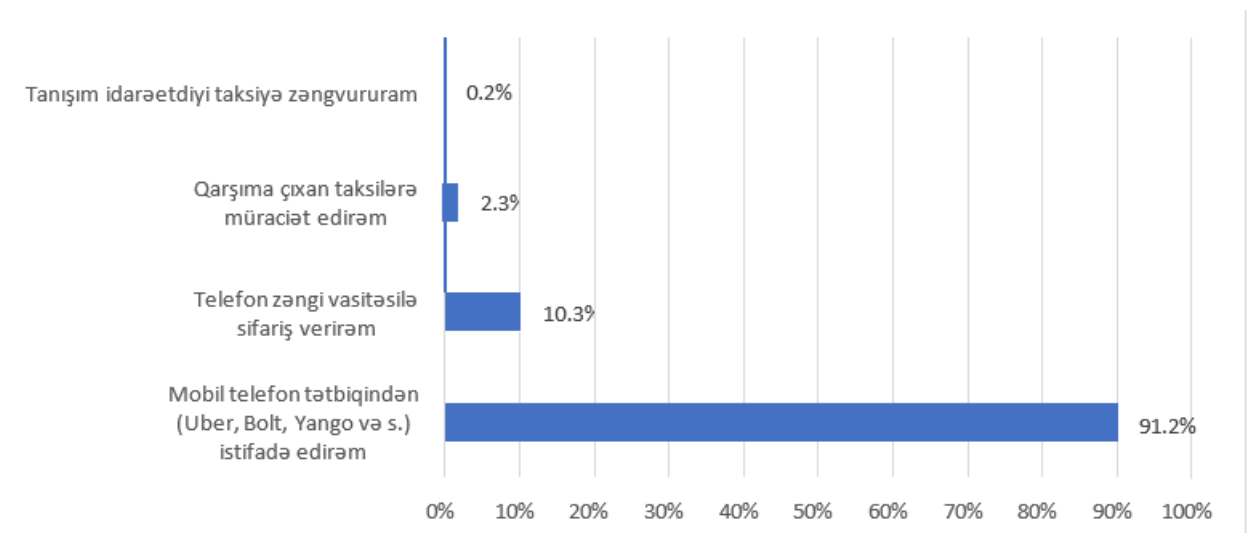

Diaqram. 3 Taksi xidmətini istifadəni yaradan ehtiyaclar

Cavabı soruşulanların 2%-i taksinin xidmətindəki komforta görə bu nəqliyyat vasitələrindən istifadə etdiklərini desələr də, müştərilərin 1,3%-i şəxsi avtomobillərin servisdə olması, müştərilərin 1,3%-i spirtli içki qəbul etdikləri üçün şəxsi avtomobillərini etmirlər və taksi xidmətindən istifadə edirlər. Müştərilərin 0.6%-i ictimai nəqliyyatda sıxlıq olduğu üçün taksi xidmətindən istifadə etdiklərini deyirlər.

Sorguda iştirak edənlərin 1.5%-i səbəb kimi yollarda tıxacların olması və park yerlərinin az olması səbəbindən şəxsi avtomobillərdən istifadə etmədiyini, ictimai nəqliyyatın yaxşı vəziyyətdə olmamasını və s. Səbəblər göstərib.

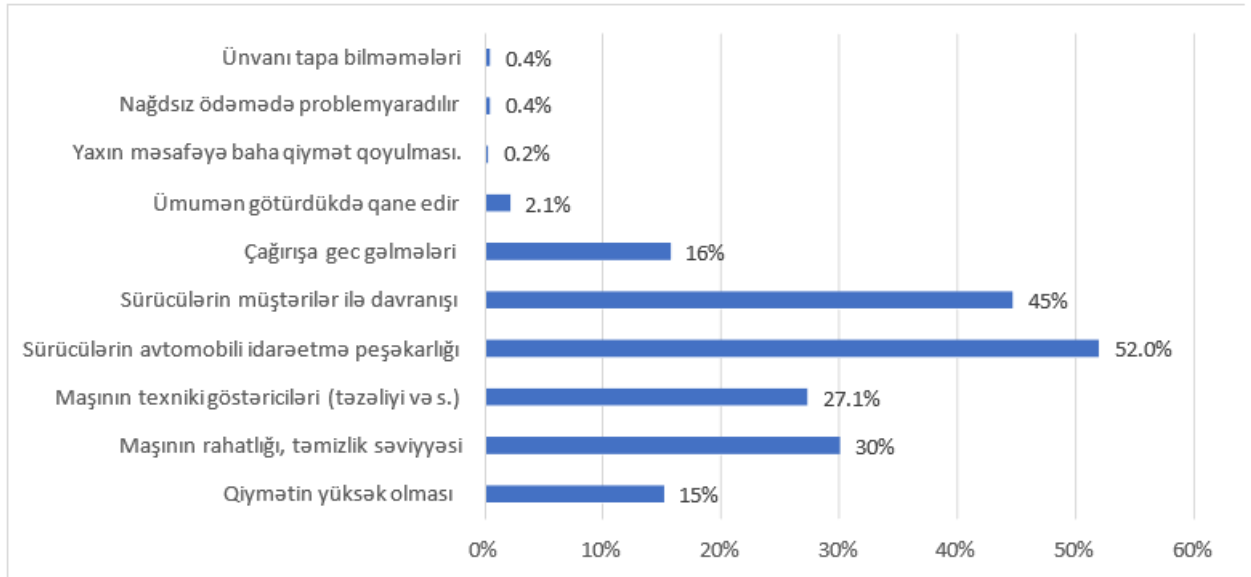
Digər sual taksi sifarişlərini hansı formada etdikləri ilə bağlı olub. Cavabları analiz edərkən görünür ki, Müştərilərin əksəriyyəti taksi xidmətindən istifadə edərkən mobil telefonda olan tətbiqlərdən (Bolt, Yango, Uber, Maxsim) istifadəyə üstünlük verir. Müştərilərin 91.2%-i mobil telefonda olan tətbiqdən istifadə edir. Müştərilərin 10,3%-i telefona zəng edərək sifariş edərək, Müştərilərin 2,3%-i yolda qarşılarına çıxan taksilərdən istifadə etdiyi qeyd edib. 0,2%-i müştərilər tanış olduqları taksi sürücülərin xidmətində istifadə edir. (Diaqram 3.4)

Diaqram. 3.4 Taksi xidmətində sifariş vermə üsulları

Müştərilərdən verilən suallardan biri də taksi xidmətində nəyin onları qane etmədiyi ilə bağlı olub. Cavablardan bəlli olur ki, müştərilərin təqribi yarısının şikayəti birbaşa sürücülərin davranışı ilə bağlı olub. Nəticədə məlum olur ki, Müştərilərin 52%-i taksi sürücülərinin avtomobilin idarətmə qabiliyyəti kifayət qədər

yaxşı səviyyədə olmaması, 45%-i sürücülərin müştərilərə qarşı davranışlarında problem olduğunu deyiblər. Bundan əlavə, müştərilərin 30%-i maşının komfortu və təmizliyi kifayət qədər yaxşı olmaması, 27,1%-i isə avtomobilin texniki göstəricisinin yaxşı olmadığını qeyd ediblər. (Diaqram 5)

Diaqram. 3.5 Taksi xidmətinin keyfiyyətində müştəriləri qane etməyən hallar

Müştərilərin 15%-i qiymətlərin baha olması, 16%-i sürücülərin ünvanına gec gəlməsini problem kimi qeyd ediblər. Bundan əlavə, müştərilərin 0,4%-i ünvanı tapmadıqlarını, 0,4%-i ödənişi nağd olmadığı halda problemlə qarşılaşdığını, 0,2%-i isə yaxın ünvanlara gediş haqqının minimumunun (3 manat) yüksək olmasını şikayət ediblər. Bütün bunlara baxmayaraq müştərilər 2,1%-i heç problemlə qarşılaşmadığını ümumilikdə razı olduqlarını qeyd ediblər.

Verilən Suallardan biri də taksi sürücülərin davranışları ilə bağlı olub və müştərilərin taksilərdən istifadə edərkən sürücülər tərəfindən onlara qarşı yaratdığı müzakirəliməsələləri aydınlaşdırılmağa çalışılıb. Verilən cavablara əsasən, müştərilərin təqribi yarısı (47%) sürücülərin avtomobili yaxşı idarə edə bilməsinə (yüksək sürət ilə sürməsi, təhlükəli manevr etməsi və s.), 44,4% sürücülərin kobud davranışı (avtomobildə siqaret çəkməsi və s.) ilə əlaqədar narazılıqlarını bildirib. (Diaqram .3.6)

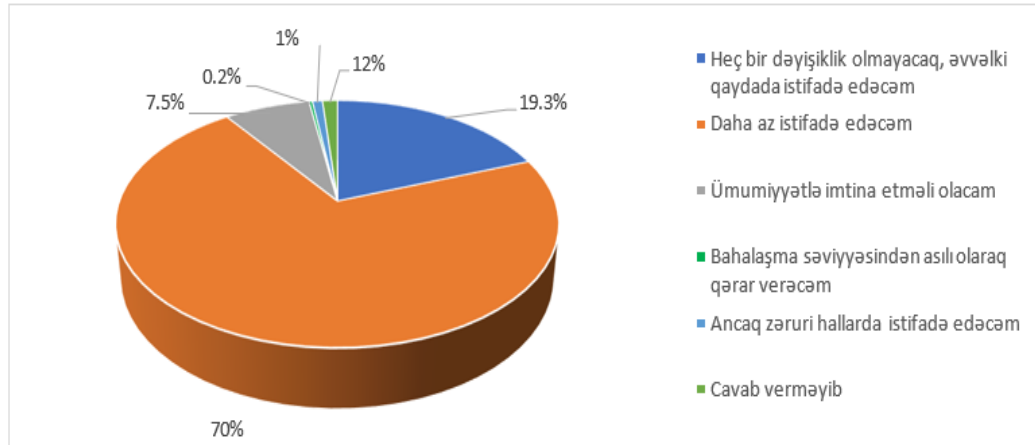
Diaqram. 3.6 Müştərilərin üzləşdikləri problemlər

Müştərilərin qarşılarına çıxan digər problem isə ödənişlərlə bağlıdır. Müştərilərin 37.9%-i qeyd edib ki, sürücülər ödəniş nağdsız(kart) formada olduqda sürücü narazılıq edib, Sürücü zəng dərək gediş haqqı gedəcəyi ünvan haqqında məlumat alır və əgər onu qane etməyən hal olduqda sifarişi ləğv edir və ya ləğv etməyi tələb edir. Taksi sürücülərin sistemdə göstərilən məbləqdən artıq pul tələb etməsi və ya pul qalığının geri yatırılmaması halları müştərilərin 18,9%-i tərəfindən rastlanan hallardır.

Digər diqqəti cəlb edən məsələ isə avtomobilin markası və ya proqramda göstərilən sürücü əvəzinə başqa sürücünün gəlməsi və ya başqa dövlət qeydiyyat nişanlı avtomobilin sifarişə gəlməsi. Müştərilərin 1/3-i (33%) belə hallarla üzləşdiyini qeyd edib. Müştərilərin 33,7%-i isə sürücülərin tıxacda olmasını bəhanə gətirərək sifarişi ləğv etməsini tələb etdiyini qeyd edib. Sorğuda iştirak edənlərin 1,1%-i sürücünün avtomobili idarə edərkən telefonda istifadə etdiyini, narkotik maddəsinin təsirində olduğu üçün təhlükəli vəziyyət yarandığını bildirib.

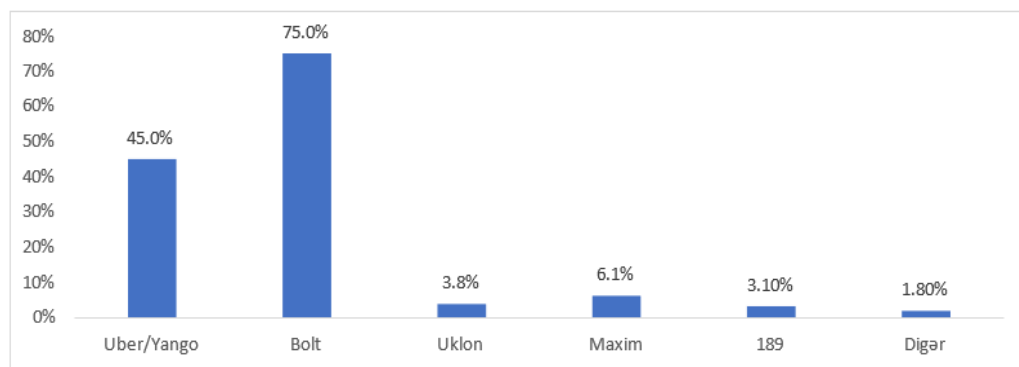
Taksi xidmətinin qiymətinin qaldırılacağı təqdirdə müştərilərdən hər beşinci (19,3%) onun taksidən istifadəsinə heç bir dəyişiklik olmayacağına və taksidən əvvəlki kimi istifadə edəcəyini qeyd edib. Bir çox qismi isə (70%) nisbətən daha az

istifadə edəcəyini qeyd edib. Müştərilərin 7,5%i taksidən ümumiyyətlə istifadə etməyəcəklərini desələr də, 1%-i ancaq təcili bir vəziyyətdə istifadə edəcəyini, 0,2%-i qiymət artımın səviyyəsindən asılı olaraq seçim edəcəyini qeyd edib. (Diaqram.3.7)

Diaqram.3.7 Taksi xidmətinin qiymətinin qalxması ilə qərarvermə faizi

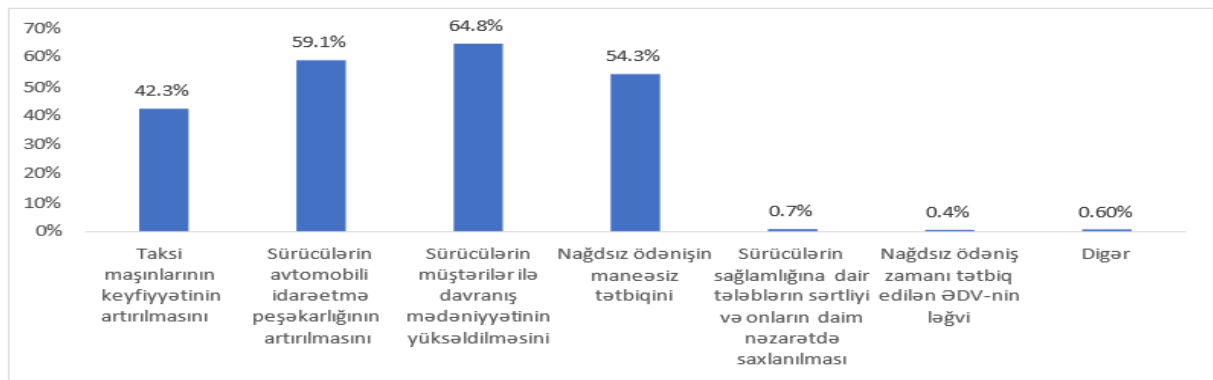
Taksi xidmətlərin çoxluğunu nəzərə alaraq insanların hansı taksi xidmətindən yararlandığı sualı da sorğuya daxil edilib. Təhlillər elə göstərirki, hər 4 nəfərdən 3-ü (75%-i) “Bolt” taksi şirkətdən istifadə edir. Sırada ikinci olan şirkətlər isə “Yango/Uber” şirkətləridir. Müştərilərin 45%-i bu taksi xidmətindən istifadə edir. Cavabları soruşulanların az bir qismi isə “Uklon”, “Maksim”, “189 TAXI” taksi şirkətlərin xidmətindən istifadə edir. (Diaqram. 3.8)

Diaqram. 3.8 Müştərilərin üstünlük verdikləri taksi şirkətləri

Sonuncu sual isə taksi xidmətinin xidmət səviyyəsinin artırılması ilə bağlı olub və müştərilərin fikirləri soruşulub. Müştərilərin verdikləri təkliflər isə yaxşı sürücülülərin davranış qaydaları və peşəkarlıq səviyyəsinin artırılması, Müştərilərin

59,1%-i sürücülərin avtomobilin idarəetmə qabiliyyətinin artırılması təklif edib. Müştərilərin yarıdan artıq olan hissəsi (54%-i) düşünür ki, ödəniş nağd olmayan qaydada, yəni gediş haqqı kart ilə ödəmələrə mənəə aradan götürülməlidir. Fikirləri soruşulan 42,3%-i avtomobillərin keyfiyyətinin artırılması önəmini qeyd edib. Müştərilərin az bir qismi 0.7%-i taksi sürücülərinin sağlamlı ilə bağlı olan çatışmazlığı aradan qaldırmaq üçün sürücülərin sağlamlıqla bağlı olan tələblərin artırılması və daimi nəzətdə saxlanmalı olduğu bildirib. Nağd olmayan ödənişlər zamanı tutulan ƏDV vergisini (18%) də aradan götürülməsi təklifini də müştərilərin 0,4%-i qeyd edib. (Diaqram 8)

Diaqram. 3.9 Taksi fəaliyyətin keyfiyyətini artırılması təklifləri

Bütün bu statistik məlumatları nəzərə alaraq sürücülərin hansı istiqamətdə ixtisasartırılmalı olduğunu hansı keyfiyyətlərini inkişaf etdirəcəyini bilmək olar. Bütün üçün burda qeyd olunan statistik məlumatlar əsasında təlim keçirmək, sürücülərlə bağlı tələbləri qabaqcadan sürücülərin nəzərinə çatdırmaq olar. Sürücü ixtisasartırması üçün müştərilərin fikirləri çox önəm daşıyır. Sürücülər ilə daimi kontaktda olan onların xidmətindən istifadə edən müştərilərdir və sürücülərin onların istəklərinə uyğun olması onların ən təbii haqqıdır.

Nəticə

"Taksi sürücülərinin ixtisasartırma üçün sərnişin tələbinin qiymətləndirilməsi" mövzusu, əsasən sürücülərin təcrübəsini, təhsilini, praktiki bacarıqlarını və sosial münasibətlərini dəyərləndirərək, onların bir neçə sahədəki sərnişinləri ilə əlaqələrini inkişaf etdirməyə kömək edir. Bu mövzu, həm sürücülərin sərnişinlərinə hörmət və ədalətli xidmət vermələri, həm də onların özünü inkişaf etmələri üçün zəruridir.

İxtisasartırma, həm sürücülərin keyfiyyətli xidmət təqdim etməyinə, həm də onların məqsədə uyğun sürücülük bacarıqlarını artırmağa kömək edir. İxtisasartırma kursları, sürücülərə sənayenin standartları, ən yaxşı praktikalar, təhlükəsizlik tədbirləri, müşahidə və müştərilərlə əlaqə yaratmaq üçün ən yaxşı yollar kimi bir çox məlumat verməklə, onların peşəkar inkişafını dəstəkləyir.

Sürücülərin sərnişinləri ilə əlaqələri, onların xidmətlərindəki keyfiyyətdən asılı olaraq dəyişir. Sürücülər, sərnişinlərinə qarşı münasibətdə daima hörmətli, səmimi və məsuliyyətli olmalıdırlar. Bu, sərnişinlərin təcrübəsini təsirləndirir və onların təkrar şirkətə və ya sürücülərə olan etibarını artırır. Həmçinin, sürücülərin sosial və kommunikasiya bacarıqlarının da yaxşı olması önəmlidir. Onlar, müxtəlif sərnişin növləri ilə effektiv şəkildə əlaqə qurmaq və müştəriləri ilə müzakirələri bilməlidirlər. Bu, müştərilərə yaxşı bir təcrübə təmin etməkdə və mövcud və potensial sərnişinlərlə daha yaxşı əlaqələr qurmaqda kömək edir. Son olaraq, tələbələrin qəbul edilməsi, təlimin effektivliyini qiymətləndirmək üçün əhəmiyyətli bir prosesdir. Bu, tələbələrin sürücülük bacarıqlarını qiymətləndirmək, müştərilərin və şirkətin keyfiyyət standartlarının cavabdehliyini yoxlamaq və sürücülərin əsaslı inkişafını müəyyənləşdirmək üçün lazımlıdır.

Bütün bunlar, sərnişin tələblərinin ixtisasartırma kursları vasitəsilə sürücülərin bu sahədə öz potensiallarını həyata keçirmələrinə kömək edir. Bu kurslar, sürücülərin sərnişinlərə daha yaxşı xidmət verməsinə, təcrübələrinin keyfiyyətini artırmasına və sərnişinlərlə olan əlaqələrini gücləndirməsinə yardım edir.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

- «Avtomobil nəqliyyatı haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu.(01.04.2008). Bakı araşdırma institutu “Azərbaycanda taksi xidmətinin tənzimlənməsi məsələləri” Bakı-2024,(səh.21-33).
- Azərbaycanda nəqliyyat. Statistika toplusu. SSC, 2023, (səh. 14)
- Barut, R. (2018). *Taksi Şoförlerinin Mesleki Risklere Yönelik Bilgi Düzeyleri Ve Korunma Yöntemlerinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Cavadov Ə.Ə., Bayramov M.M. *Sərnişin avtomobil daşımalarının texnologiyası, təşkili və idarə edilməsi. Bakı-1994,(səh.162).*
- Dursun, S.Aytaç, S, ve Akıncı, F, (2011). *İşe Bağlı Şiddet Ve Stres Taksi Sürücülerine Yönelik Bir Uygulama Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, (s.1-20).*
- Eryılmaz, A. (2008). *Taksi Şoförlüğü Yapan Kişilerin Yaşam Tarzları ve İş Yaşamı Hakkındaki Düşüncelerinin İş Doyumuyla İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- Keskin, E. M., Kütük, F, Özmen, B. B, Özyörük, E, Yazır, Y. ve Aslan, D. (2012). *Ankarada Bazı Semt Duraklarında Çalışan Taksi Şoförlerinin Sağlıklı/Riskli Yaşam Davranışları. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, səh(222-229).*
- Kılıç, H.(2019). *Taksi Şoförlerinde Tükenmişlik Sendromu İle Öfke ve Saldırganlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- Lim, S. M., Chia, S. E. (2015). *The Prevalence Of Fatigue And Associated Health And Safety Risk Factors Among Taxi Drivers In Singapore. Singapore Medical Journal səh(90-97).*
- Managing road risks for taxi drivers, their passengers and other road users(Authors Luana Bidasca, Ellen Townsen) (2009).*
- Martinez, L.M., Correia, G.H.A. ve Viegas, J.M.,(2014). *An agent- based simulation model to assess the impacts of introducing a shared-taxi system: an application to*

- Lisbon (Portugal). *Journal of Advanced Transportation. J. Adv. Transp* (2015) säh(475–495).
- Ö.Mahmutoğlu ve Güney H.S, (2004). *Türkiye’de Radyonun Değişen Kültürel İşlevi İstanbul’daki Taksi Şoförleri Üzerine Bir Araştırma. Galatasaray University Journal of Communication.*
- Online taxicab demand model from big sensor data in a roving sensor network, Desheng Zhang and Tian he University of Minnesota, USA.*
- Shaaban, K. ve Kim, Inhi, (2016). *Assessment of the taxi service in Banqkok. Transportation Research Part A: Policy and Practice säh(223-235).*
- Wang, A. (2015). *The Economic Impact Of Transportation Network Companies On The Taxi Industry. Scripps Senior Theses. Paper säh (703).*
- Wood, Z., Parry, G., Carruthers, J., & Rose, K. (2017). *Assessing The Impact Of Digital Innovations In The London Transportation Network. Project Report.*
- Yavuz, M.S., Aşirdizer, M., Cantürk, N., Şenel Eraslan, B. ve Karadeniz, Z. (2010). *Robbery-Related Homicides of Taxi Drivers in Three Big Cities of Turkey Between. Balkan Medical Journal Cilt(2010) , Sayı 2 , (Ocak 2010) , Säh (59 – 64).*
- Yetim,S,(2015).*Uber, Hukuki Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, säh(621–666).*
- Гольденберг Ю.А. *Автовокзалы и пассажирские станции. -М., Транспорт, (1991).*
- Дуднев Д.И., Климова М.И., Менн А.А. *Организация перевозок пассажиров автомобильным транспортом .-М., Транспорт, (1994).*
- Савадов Ә.Ә., Байратов М.М. *Сәрниşин автомобил даşımаларının texnologiyası, тәşkili вә idarә edilmәsi (dәrs vәsaiti), Azәрbaycan Texnologiya Universitetininin nәşri, Bakı, (1994), säh(21-27).*
- Энциклопедия такси" - Коношенко, Шупилов.säh (16-18).*
- Estimating Taxi Demand-Supply Level using Taxi Trajectory Data Stream (Dongxu Shao, Wei Wu, Shili Xiang, Yu Lu Institue for Infocomm Research.*

İnternet resursları

discoverwalks.com

researchgate.net

stat.gov.az

resumecat.com

e-qanun.gov.az